

Turgenev Ivan Sergeevich

Isät ja lapset

Иван Тургенев

Isät ja lapset

«Public Domain»

Тургенев И. С.

Isät ja lapset / И. С. Тургенев — «Public Domain»,

© Тургенев И. С.

© Public Domain

Содержание

I	5
II	8
III	9
IV	13
V	16
VI	20
VII	22
VIII	26
IX	30
X	32
Конец ознакомительного фрагмента.	38

Turgenev Ivan Sergeevich

Isät ja lapset / Romaani

I

– No, Pjotr, eikö näy vielääkään?

Näin kysyi 20 p: nä toukokuuta 1859 palvelijaltaan muuan herrasmies, näöltään hiukan viidennelläkymmenellä, yllään tomustunut paltto ja ruudukkaat housut, astuen paljain päin ulos majatalon kuistille X: n viertotien varrella.

Palvelija oli nuori, pulleaposkinen, reipas mies, vaaleita untuvia alaleuassa, silmät pienet, himmeät. Kaikki, mitä hänessä oli, sinikivi-renkaasta toisessa korvanlehdessä ja pomadalla voidellusta, monivärisestä tukasta aina kohteliaisin ruumiinliikkeisin asti, sanalla sanoen kaikki hänessä tiesi uusinta, täydellisentynttä sukupolvea.

Varsin suopeasti hän katsahti maantielle ja vastaukseksi lausui:

– Ei todellakaan näy vielä.

– Ei vainen näy?

– Ei näy, – toisti palvelija. Huokaisten herra istahti lavitsalle.

Tuossa hänen istuessaan, jalat ristissä lavitsan alla, miettiväisenä katsellessaan ympärillensä, me esitämme hänet lukijalle.

Hänen nimensä on Nikolai Petrôwitsh Kirsânov. Viidentoista virstan päässä majatalosta on hänellä hyvä maatila, jossa on kaksisataa sielua* elikkä, niinkuin hän nyttemmin – pyykitettyään alustalaisten maat erikseen hovin maista ja perustettuansa "farmin" – tapaa sanoa: jossa on kaksituhatta desjätinaa* maata. Hänen isänsä, sotakenraali vuodelta 1812, puolisivistynyt, karkea, mutta hyvänsävyinen mies, oli koko ikänsä kantanut päivän hellettä, ollen ensin brigadin, sittemmin divisionan päällikkönä, alati sijoitettuna maaseuduille, missä hän korkean virka-arvonsa nojalla olikin varsin valtava persona. Nikolai Petrôwitsh, niinkuin vanhempi veli Pâvelkin, josta edempänä tulee puhe, oli syntynyt Etelä-Venäjällä ja saanut neljäntoista vuoden vanhaksi saakka kasvatuksensa kotona, ympärillään halpahintaisia kotiopettajia ja ketteriä, mutta matelevia adjutanteja ynnä muuta rykmenttiin ja staabiin kuuluvaa väkeä.

Hänen äitinsä, omaa sukuansa Koljâzin, tyttönä nimeltä Agathe, mutta kenraalskana Agatokleija Kuzjmînishna Kirsânov, oli yksi noita "maatushka-komandirshoja" (kenraalska emo-armaita), piti päässään upeita pitsitanuja ja kävi kahisevissa silkkileningeissä, aina ensimmäisenä astui kirkossa esiin ristiä suutelemaan, puhui äänekkäästi ja paljon, salli lasten tulla aamusilla suutelemaan äidin kättä, yöksi kävi heitä siunaamassa, – sanalla sanoen oli elämänsä kaikin puolin tyytyväinen.

Nikolai Petrôwitsh ei ollut tunnettu erityisestä urhoollisuudestaan, olipa saanut jänishousun pilkkanimenkin, mutta kenraalin poikana piti hänen tietysti, niinkuin velimiehenkin oli käynyt, astua sotapalvelukseen. Mutta poika sattui taittamaan jalkansa juuri samana päivänä kuin tieto tuli hänen pääsystänsä kadettikouluun. Kaksi kuukautta hän sai virua vuoteessa, ja niin hänestä siten koko iäkseen tuli tuommoinen hiukan "ykskolmatta". Isälle ei muu neuvoksi kuin huiskaise kättä ja päästä poika siviilialalle.

Kun poika sitten parahiksi oli täyttänyt kahdeksantoista vuotta, niin isä läksi viemään häntä Pietariin ja pani hänet siellä yliopistoon. Kaikeksi onneksi veli pääsi samaan aikaan upseeriksi kaartiin. Nuoret miehet rupesivat sitten asumaan yhdessä. Taampaa piti heitä Pietarissa silmällä äidin setä, Iljâ Koljâzin, muuan korkea virkamies.

* Lauseparsia maaorjuuden ajoilta; tarkoittaa: maaorjaa. *Suomentajan muistutus.*

* Desjätina = 1,09 hehtaaria.

Isä palasi vaimonsa ja divisionansa luokse. Sieltä hän silloin tällöin vain lähetti pojilleen neljännes-arkin harmaata paperia, joka oli kirjavaksi piirretty uhkealla kruununkirjurin käsialalla. Tällaisen neljännes-arkin lopussa koreili huolellisesti pyöristetyissä "kierrekaarteissa" sanat: "Pjotr Kirsânow, kenraalimajori".

Vuonna 1835 Nikolai Petrôwitsh erosi yliopistosta, suorittuaan kandidaatitutkinnon. Samana vuonna isäkin sai eron, jonkun huonosti onnistuneen katselmuksen takia, ja muutti vaimoineen Pietariin. Tuskin oli ukko ennättänyt vuokrata itselleen talon lähellä Taurian puistoa ja kirjoittautua jäseneksi englantilaiseen klubiin, kun äkkiä sai halvauksen ja kuoli. Agatokleija Kuzjminshna seurasi pian miestään; hän ei voinut tottua syrjäiseen elämään pääkaupungissa; virkaeroa seuranneen olemuksen yksitoikkoisuus, se se häntä suretti, ja se se hänestä lopunkin teki.

Sillä välin oli Nikolai Petrôwitsh – vanhempainsa vielä eläessä ja koko lailla heidän mieltänsä pahoittaen – ennättänyt rakastua entisen kortteerin-isäntänsä Prepolovenski nimisen virkamiehen tyttären, somaan ja, kuten sanotaan, valistuneeseen impeen, joka luki vakavia kirjoituksia aikakauslehtien "Tiedetten" osastosta. Nikolai Petrôwitsh nai hänet heti suruajan loputtua, luopuen samalla keisarillisten maatilain ministeristöstä, jonka kirjoihin isä oli saanut hänet suositusten avulla merkityksi. Ja niin hän sitten vietti onnen päiviä Mâshansa kanssa Pietarissa ensin maalla lähellä Metsäopistoa, sittemmin kaupungissa, pienessä asunnossa, jossa oli puhtaat portaat ja kylmänpuoleinen vierashuone, ja vihdoin maaseudulla. Sinne hän lopulta kokonaan siirtyikin, ja siellä hänelle pian senjälkeen syntyi poika, Arkâdi.

Hauskaa ja hiljaista oli aviopuolisojen elämä: tuskin he milloinkaan toistensa luota luopuivat. Yhdessä sitä luettiin, yhdessä soitettiin nelikätsisiä kappaleita pianolla ja laulettiin duettoja. Rouva kasvatteli kukkasia ja piti huolta siipikarjasta; herra pistäysi välistä metsällä ja hoiti maatilaa. Arkâdi poika kasvoi ja varttui – hauskasti ja hiljaisesti hänkin.

Kymmenen vuotta vierähti kuin unennäkö. Vuonna 1847 Kirsânowin rouva kuoli. Leski tuskin jaksoi kestää tätä iskua: tukka kävi harmaaksi moniaassa viikossa. Oli jo lähtemäisillään ulkomaillekin suruansa haihduttamaan, mutta silloin koitti vuosi 1848, ja hänen täytyi väkisin palata takaisin maalle. Oltuansa siellä sitten kauan aikaa toimetonna, hän ryhtyi voimaanpanemaan maatilallansa kaikenlaisia uudistuksia.

Vuonna 1855 hän vei poikansa yliopistoon ja vietti hänen kanssaan kolme talvea Pietarissa, pysyen melkein yhtämittaa kotona ja koettaen tehdä tuttavuuksia Arkâdin nuorten toverien kanssa. Viime talveksi hän ei enää kyennyt Pietariin, ja niinpä me toukokuussa 1859 tapasimme hänet aivan harmaapäisenä. Posket on hänellä turpeanlaiset, selkä hiukan kumarassa. Siinä hän nyt vuottelee poikaansa, joka on saanut kandidaatin-arvon, niinkuin isäkin aikoinaan.

Palvelija oli kohteliaisuudesta siirtynyt portin taa – vai siksikö vain niin lie tehnyt, ett'ei tarvitsisi tässä olla herran silmäin alla – ja pistänyt piippuun. Nikolai Petrôwitsh rupesi pää nuokallaan katselemaan kuistin lahonneita portaita. Isohko, kirjava kananpoika astua tepasteli niitä myöten, kovasti kopautellen suuria, keltasia varpaitaan; tuhrautunut kissa virnaili lyyhityksissä kaidepuita vasten, epäsuopein silmin katsellen kananpoikaa. Päivä paistoi koko terältä... Majatalon puolipimeästä porstuasta tuli lämpimäislevältä.

Mietteissään siinä istuskeli Nikolai Petrôwitsh. "Poika – kandidaatina ... Arkâsha..."

Tuo ajatus se myötänsä pyöri hänen päässään. Hän yritti jo kiinnittää mieltänsä johonkin muuhun, mutta yhä vaan tuo yksi ajatus palasi jälleen. Muistui siinä mieleen jo vaimo vainajakin... "Eipäs vaan malttanut odottaa!" kuiskasi hän alakuloisena... Paksu, sinervä kyyhkynen lensi maantielle ja läksi kiireesti kaivon viereisen rapakon ääreen juomaan. Nikolai Petrôwitsh rupesi katselemaan sitä, mutta ei aikaakaan, niin jo alkoi kaukaa kuulua lähenevien rattaiden kolina.

– Nuori herra taitaa tulla jo, – ilmoitti palvelija, ponnahtaen esiin portin takaa.

Nikolai Petrôwitsh kavahti pystyyn ja loi silmänsä maantielle. Siellä tuli näkyviin tarantassi, troikka (kolmivaljakko) kyytihevosiä edessä. Tarantassista vilahti ylioppilaslakin sininen reunus ja armaitten kasvojen tutut piirteet.

– Arkâsha! Arkâsha! – huudahti Kirsânow ja läksi käsiään huitoen juoksemaan vastaan. Tuokioista myöhemmin hän jo painoi huulensa nuoren kandidaatin parrattomaan, tomustuneesen ja päivettyneesen poskeen.

II

– Maltahan, isä kulta! Jahka tässä puistelen pölyjä pois, – puheli Arkâdi matkasta hiukan rasittuneella, mutta heleällä, nuorekkaalla äänellä, iloisesti vastaten isän hyväilyihin. – Ihanhan minä tahraan sinut kokonaan.

– Etkös ja, etkös ja! – toisti toistamiseen Nikolai Petrôwitsh, myhäillen mielenliikutuksessa, ja lyödä lapauttaen pari kertaa kädellään poikansa päällysviitan kaulukseen ja omaankin palttoonsa. – Annas kun katselen sinua, miltä sinä nyt oikein näytät, – lisäsi hän, astuen hiukan peremmä, ja läksi sitten kiirein askelin majatalolle päin, puhellen: – tänne näin, tänne näin, ja nyt hevosia joutuun!

Nikolai Petrôwitsh näytti olevan paljoa hätäisempi poikaansa; hän oli aivan kuin hämillään, ikäänkuin mitä aristelisi. Arkâdi pysäytti hänet.

– Isä hyvä, – virkkoi hän, – salli minun esittää sinulle hyvä ystäväni Bazârow, josta niin usein olen sinulle kirjoittanut. Hän on ystävällisesti suostunut vierailemaan meidän luonamme.

Nikolai Petrôwitsh kääntyi nopeasti ympärinsä ja astui kookkaan herran luokse, joka, yllään pitkä tupsukas viitta, vast'ikään oli kiivennyt alas tarantassista. Nikolai Petrôwitsh puristi lujasti vieraan paljasta, punaista kättä, jonka tämä vasta jonkun ajan perästä oli ojentanut hänelle.

– Sydämellisesti tervetullut! – aloitti hän. – Kiitos, että hyväntahtoisesti suostuitte tulemaan meille... Minä toivon ... sallikaa kysyäni teidän ristimä- ja isännimeänne.

– Jevgêni Wasîljew, – vastasi Bazârow veltolla, mutta miehekkäällä äänellä, kääntäen samassa mekkonsa kauluksen alas ja siten paljastaen koko kasvonsa Nikolai Petrôwitshin nähdä. Kapeat ne olivat ja laihat, otsa leveä, nenä juurelta litteä, päästä terävä, silmät suuret, vihertävät ja leuassa hiekanvärinen, riippuva poskiparta. Kasvoissa elähteli tyyni myhäily; niissä ilmeni itseensä luottamusta ja älyä.

– Minä toivoisin, – jatkoi Nikolai Petrôwitsh, – ett'ette ikävystyisi aikojanne meillä.

Bazârowin ohuet huulet liikahtivat hiukan. Sanaakaan vastaamatta hän vain kohotti lakkiansa. Tummahko ja pitkä, musta tukka ei saanut kätkeytyksi avaran pääkallon kyhmyjä.

– Kuinkas tehdään nyt, Arkâdi? – kääntyi Nikolai Petrôwitsh jälleen poikansa puoleen. – Käsketäänkö panna hevoset valjaisin nyt heti, vai tahdotteko levähtää?

– Kotona levätään sitten, isä kulta. Käske vain panna valjaisin.

– Heti kohta, heti kohta, – virkkoi isä. – Pjotr, kuulehan! Pidä, veikkonen, huolta ja joudu!

Pjotr – niinkuin täydellisentyneen palvelijan tulee ja sopii – ei lähestynytäkään suutelemaan nuoren herran kättä, taampaa vain kumarsi ja puikahti jälleen portin taa.

– Minä tulin tänne kaleskoissa, mutta on sinun tarantassiasikin varten troikka, – puheli kiireisesti Nikolai Petrôwitsh, sillä välin kuin Arkâdi joi vettä, jota majatalon emäntä oli tuonut hänelle rautanapossa, ja Bazârow, pistettyään piippuun, katseli kyytimiestä, joka riisui hevosia valjaista. – Mutta kaleskat on vain kahden istuttavat, ja mitenkäs nyt sinun ystäväsi ... tuota noin...

– Hän ajaa tarantassissa, – keskeytti Arkâdi. – Älä yhtään kursaile hänen kanssaan. Hän on kelpo poika, vaatimaton semmoinen; saatpa nähdä.

Nikolai Petrôwitshin kuski talutti hevoset ulos pihasta.

– No liiku liukkaasti, paksu parta! – virkkoi Bazârow hollimiehelle.

– Kuulit sä Mitjûha! – puuttui puheesen toinen hollimies, kädet lammasnahka-turkin takaratkoissa. – Kuulit sä, minkä nimen herra sulle sujautti? Paksu oletkin parta.

Mitjûha viittasi vaan kädellään ja rupesi kiskomaan ohjaksia hiestyneen keskihevosen päältä.

– Joutukaa pojat, joutukaa auttamaan! – huudahti Nikolai Petrôwitsh, – saatte juomarahaa!

Muutamassa minutissa oli saatu hevoset valjaisin. Isä poikineen kävi kaleskoihin. Pjotr kiipesi kuskin viereen. Bazârow hyppäsi tarantassiin ja painoi päänsä nahkatyynyihin. Molemmat ajoneuvot läksivät liikkeelle.

III

– Vai niin, vainen; vai olet sinä nyt kandidaati ja matkalla kotia! – puheli Nikolai Petrôwitsh, kosketellen milloin poikansa olkapäätä, milloin polvea. – Viimeinkin!

– Kuinkas setä jaksaa? – kysäisi Arkâdi. Hän oli kyllä täynnään vilpitöntä, melkein lapsellista iloa, mutta tahtoi kumminkin niin pian kuin mahdollista tehdä lopun nykyisestä liikituksen tunnelmasta ja kääntää puheen jokapäiväisiin asioihin.

– Hyvin jaksaa. Olihan hän lähdössä minun kanssani sinua vastaan, mutta mitenkä sitten lienee päättänyt toisin.

– Saitko kauankin odotella minua?

– Viiden tunnin verran.

– Isä kulta!

Arkâdi kääntyi nopeasti isään päin ja suuteli häntä poskeen. Nikolai Petrôwitsh naurahtelemaan.

– Saatpa nähdä, – virkkoi hän, – millaisen komean hevosen minä olen sinulle hankkinut. Ja uudet on sinun huoneessasi tapetitkin.

– Saako Bazârowkin oman huoneen?

– Löytyy huone hänellekin.

– Isä kulta, ole ystävällinen hänelle. En osaa niin sanoa, kuinka suuressa arvossa minä pidän hänen ystävyyttään.

– Äskettäinkö vasta olette tulleet tuttaviksi?

– Äskettäin.

– Ilmankos minä en häntä viime talvena nähnytkaan. Mitä hän opinnoi?

– Pääaineena on hänellä luonnontieteet. Hänellä on muutoin tietoja kaikesta. Ensi vuonna hän aikoo suorittaa lääkärintutkinnon.

– Vai niin! Hän on medisiinari siis! – virkkoi Nikolai Petrôwitsh ja vaikeni hetkiseksi. – Pjotr! – lisäsi hän sitten, osoittaen kädellään, – tuolta taitaa tulla meidän talonpoikia?

Pjotr katsahti herransa osoittamaan suuntaan. Kapeata kylänraittia tulla jyrästi kovaa vauhtia muutamia rattaita, hevosilla ohjakset höllällään. Rattailla istui useimmissa mies, moniaissa kaksi, yllään lammasnahka-turkit levällänsä.

– Meidän ne on, – sanoi Pjotr.

– Minnehän ne nyt, kaupunkiinko vai?

– Kaupunkiin kaiketikin... Kapakkaan, – lisäsi Pjotr halveksien ja kääntyi hiukan kuskiin päin, ikäänkuin häneen vedoten. Mutta tämä ei liikahtanutkaan; hän oli semmoinen vanhan kansan mies, joka ei hyväksynyt näitä nykyaikaisia mielipiteitä.

– Paljon on minulla ollut puuhaa talonpoikain kanssa tänä vuonna, – jatkoi Nikolai Petrôwitsh, kääntyen poikaansa. – Eivät maksa veroa. Minkäs sille mahtaa?

– Oletko päiväläisiisi ollut tyytyväinen?

– Kyllä, – äännähti Nikolai Petrôwitsh hampaittensa välitse. – Muuthan ne niitä yllyttelevät, ja se on paha asia. No niin, eikä ne vielä oikein aherrakaan. Valjaita rikkovat. Kyntävät ne sentään miten kuten. Kyllä kaiketi siitä aikaa voittain hyvä tulee. Huvittaako sinua sitten maatalous?

– Meillä on niin vähän siimestä, ja se on harmillista, – huomautti Arkâdi, vastaamatta viimeiseen kysymykseen.

– Minä olen laitattanut balkongin yli pohjoispuolelle suuren markiisin, – lausui Nikolai Petrôwitsh, – nyt sopii syödä päivällistäkin ulko-ilmassa.

– Hyvinpä se on huvilan tapaista... mutta tuo nyt on kaikki vähäpätöistä. Mutta kuinka raikasta sen sijaan on ilma täällä! Mikä herttainen tuoksu! Minusta tuntuu todellakin, ett'ei missään muualla koko maailmassa ole sellaista tuoksua kuin juuri näissä seuduin. Ja taivaskin täällä...

Arkâdi pysähtyi, katsahti syrjästä taaksensa ja vaikeni.

– Ei kummakaan, – huomautti Nikolai Petrôwitsh. – Täällähän sinä olet syntynyt, ja siksi kaikki täällä tietystikin tuntuu sinusta joltain erinomaiselta.

– Samapa se on, isä hyvä, missä sitä on syntynyt.

– Mutta kumminkin...

– Ei, kyllä se on ihan yhdentekevä.

Nikolai Petrôwitsh vilkaisi syrjinkarin poikaansa, ja kaleskat kulki puolen virstan verran, ennenkuin keskustelu jälleen pääsi alkuun.

– En muista, – virkkoi Nikolai Petrôwitsh, – lienenkö kirjoittanut sinulle, että sinun vanha hoitajattaresi, Jegôrowna on kuollut.

– Todellakin! Eukko parka! Entäs Prokôfjitsh, elääkö hän vielä?

– Elää ja on yhä samallinen. Murisee kuin ennenkin. Et sinä ylipäänsä suuria muutoksia Mârjinossa huomaa.

– Onko sinulla voutikin entinen?

– Se se kumminkin on uusi. Olen päättänyt, ett'en enää ota vapautettuja maaorjia, entistä hoviväkeä, palvelukseeni, en ainakaan usko heille mitään vastuunalaisia tehtäviä. – Arkâdi viittasi katseellaan Pjotriin, ja isä jatkoi puoliääneen: – *Il est libre*, mutta hänhän onkin kamaripalvelija! Nyt on minulla voutina muuan pikkuporvari; näyttää olevan koko ovela mies. Olen määrännyt hänelle palkaksi kaksisataa viisikymmentä ruplaa vuodessa. Mutta muutoin – liitti Nikolai Petrôwitsh, hieroen kädellään otsaansa ja silmäkulmiansa, niinkuin ainakin, ollessaan jonkun sisällisen levottomuuden tilassa, – äsken sanoin, ettes Mârjinossa mitään muutoksia huomaa... Se ei ole ihan niin... Minä pidän velvollisuutenani jo ennakolta ilmoittaa sinulle, vaikka...

Hän takertui tuokioksi ja jatkoi sitten franskaksi:

– Ankara siveydensaarnaaja pitää minun avomielisyyttäni tarpeettomana, mutta ensinnäkin on minulla aina ollut erikoisia periaatteita isän ja pojan välisistä suhteista. Vaikka ... onhan sinulla oikeus tuomita minua. Minun iässäni... Sanalla sanoen tuo ... tuo tyttö, josta sinä kaiketi olet kuullutkin...

– Fênitshkako? – kysyi Arkâdi etenkehdaten.

Nikolai Petrôwitsh punastui.

– Ole hyvä, äläkä mainitse niin kovaa hänen nimeänsä... No niin ... hän asuu nyt luonani... Minä sijoitin hänet päärakennukseen ... siellä oli kaksi pikku huonetta... Muutoin, saattaahan kaiken tämän vielä asettaa toisinkin...

– No mutta, isä hyvä, miksikä?

– Sinun ystäväsi tulee nyt meille ... eihän se sovi...

– Älä lainkaan välitä Bazârowista. Hän on ylempänä kaikkea tuollaista.

– Ja olethan siellä sinäkin, – äänteli Nikolai Petrôwitsh. – Sivurakennus näet oli meillä jo niin rappeutunut ... ikävä kyllä.

– No mutta, isä hyvä! – kiirehti Arkâdi sanomaan. – Näyttää melkein kuin pyytelisit anteeksi. Etkö sinä häpeä!

– Tietysti, täytyyhän minun hävetä, – vastasi Nikolai Petrôwitsh, yhä enemmän punastuen.

– Älä nyt, isä hyvä! Lakkaa jo!

Arkâdi myhähti lempeästi. "Kaikestapa hän tässä nyt pyyteleekin anteeksi!" ajatteli hän itsekseen, ja hänen sielunsa täytti silloin suopea hellyys tuota hyväntahtoista, pehmeäluontoista isää kohtaan ja samalla jonkunlainen salainen etevämmyyden tunne.

– Lakkaa jo, isä hyvä! – lausui hän vielä kerran, ehdottomastikin nauttien oman kehityksensä ja vapautensa tietoisuudesta.

Nikolai Petrôwitsh vilkaisi häneen sormien lomitse, kädellään jälleen pyyhkien otsaansa ja tuntien jonkunlaisen pistoksen sydämässään... Mutta samassa hän jo taas syytti itseänsä.

Kauan aikaa kesti äänettömyyttä.

- Nämä ne ovat jo meidän peltoja – virkkoi hän viimein.
- Ja eikös metsä tuolla edessäpäin ole sekin meidän? – kysyi Arkâdi.
- Meidän on. Mutta minä olen sen myönyt. Tänä vuonna rupeavat vedättämään.
- Miksikä möit?
- Rahoja oli tarvis, ja sitä paitsi siirtyy tämä maa talonpojille.
- Jotka eivät maksa sinulle veroja?
- Heidänpä se on asiansa, ja sitä paitsi ... tottahan joskus rupeavat maksamaan.
- Sääli metsää, – huomautti Arkâdi, ruveten katselemaan ympärilleen.

Maisemia, joitten kautta matka kävi, ei sopinut sanoa kauniiksi. Peltoja, pelkkiä peltoja hamaan taivaanrantaan saakka, milloin hiukan ylempänä, milloin notkommalla taas. Siellä täällä siinsi silmään metsiköitä, ja paikoin kierteli joen-uomia, äyräillään harvoja, matalia pensaita, muistuttaen kuvia vanhoissa Katarinan aikuisissa kartoissa. Paikoin näkyi kapeita purojakin alas-vierineine äyräineen ja lammenpahaisia viheliäisine patoineen ja pieniä kyliä mataline mökkeineen, mustat katot puoleksi lahonneina, ja kallistuneita puimavajoja, seinät varvuista punotut, ja tyhjään puimaluuvain luona vetelehtäviä vääntimiä. Näkyi kirkkojakin, toiset tiilistä tehtyjä, kalkitus paikoin lohjenneena, toiset puisia, ristit kallellaan, ja niitten vieressä hautausmaita rappiutilassa.

Yhä enemmän ja enemmän alkoi ahdistaa Arkâdin sydäntä. Talonpojatkin, joita kohdattiin, olivat ikäänkuin varta vasten repaleisia kaikki tyyni, huononpäiväiset hevoskaakit edessä. Tienvarsilla seisoi pajupensaita, ryysyisinä kuin kerjäläiset, kiskotuvin kuorin, taitetuvin oksin. Laihoja, pörrökarvaisia, ikäänkuin kaluskeltuja lehmii käveli ojain varsilla, ahnaasti riipien ruohoa. Näytti kuin ne vast'ikään olisivat riistäyneet irti jonkun ankarista, surmaa tuottavista kynsistä, ja noitten nääntyneitten elukkain näky keskellä heleätä kevätpäivää loi takalikolle kaamean kangastuksen: siellä hämärsi ilottoman, loppumattoman talven harmaja haamu tuiskuineen, pakkasineen ja kinoksineen...

"Ei ole", – ajatteli Arkâdi, – "ei vainkaan ole varakasta tämä tienoo, ei häikäise silmää hyvinvoipaisuus eikä utteruus. Asiat eivät saa, eivät saa jäädä tälle kannalle; uudistuksia tarvitaan välttämättömästi ... mutta mitenkä saada ne toimeen, mitenkä panna ne alkuun?"

Näin mietiskeli Arkâdi, mutta hänen mietiskellessään kevät se vain teki tehtävänsä. Kaikki tuossa hänen ympärillään vihannoi ja kultana kuulsi; kaikki siinä lainehti ja välkähteli, lämpöisen tuulen hiljaa huhahdellessa, kaikki: puut, pensaat ja ruohot. Kaikkialta kuului leivosten loppumattomia, heleitä liverryksiä; hyypät ne vuoroin kirkuivat, liidellen alavain niittyjen päällä, vuoroin ääneti juosta piipottivat mättäitä myöten. Vilja oli toukopelloilla vielä lyhyttä, ja siinä tepasteli peltovariksia, luoden somia, mustia vaihteita vainioitten vehreyteen. Sieltä ne puikahtivat jo hiukan kellertävään ruispeltoon, silloin tällöin vain kohottaen päätään sen usmaisista laineista.

Arkâdi katseli katselemistaan, ja raskaat mietteet ne vähitellen vaimenivat, katosivat... Hän heitti viitan yltään ja loi isäänsä niin iloisen, niin poikamaisesti reippaan silmäyksen, että tämä sulki hänet uudestaan syliinsä.

– Jo tullaan pian, – virkkoi Nikolai Petrôwitsh; – jahka vaan päästään tuon mäen päälle, niin siitä jo näkyy talokin. Kyllä meille tulee mainion hauska elämä: sinä autat minua talon hoidossa, ellet vain ikävysty semmoiseen toimeen. Meidän tulee nyt liittyä toisiimme oikein läheisesti, tutustua oikein perinpohjin, eikö niin?

– Tietysti, – vastasi Arkâdi. – Mutta kyllä on herttainen päivä tänään!

– Sinun tuliaisiksesi, poikaseni. Niin, kevät on uhkeimmillaan nyt, taikka ... kyllä minä sentään arvelen samaa kuin Púshkinkin, muistathan Jevgêni Onjêginissa:

Niin haikeaks lyöt mielen multa,
Sä kevät, lemmen aika oi!
Miks'...

– Arkâdi! – kajahti takaapäin Bazârowin ääni. – Lähetäs mulle tulitikku; piippu sammui.

Nikolai Petrôwitsh vaikeni, ja Arkâdi, joka oli ruvennut kuuntelemaan isän puhetta, hiukan kummastellen, jonkinlaisella myötätuntoisuudellakin, veti kiireimmiten taskustaan hopeisen tikkurAsian ja lähetti Pjotrin viemään sitä Bazârowille.

– Huolitko sikarista? – huusi Bazârow taas.

– Ann' tulla! – vastasi Arkâdi.

Pjotr palasi kaleskoihin ja antoi hänelle tikkurAsian kera paksun, mustan sikarin, jonka Arkâdi heti kohta sytytti ja alkoi puhallella ympärilleen niin kitkerää ja hapanta, väkevöitetyn tupakan hajua, että Nikolai Petrôwitsh, joka ei ikipäivinään ollut polttanut, väkisinkin käänsi nenäänsä syrjään, tehden sen hyvin varovasti, jott'ei loukkaisi poikaansa.

Neljännestunnin perästä molemmat ajopelit pysähtyivät kotitalon kuistin eteen. Talo oli puinen ja uusi, harmaaksi maalattu, katto rautainen ja punaiseksi pyyhkäisty. Se se nyt oli Mârjino, toisella nimellä Novaja Slobódka. Talonpoikain keskuudessa sillä oli nimenä Bobyli-Hutôt (Itsellisen karjamökki).

IV

Talon palvelusväki ei tullutkaan miehissä kuistille herrasväkeä vastaan-ottamaan.³ Näkyviin ilmestyi vain muuan kahdentoista vanha tyttönen, ja hänen perässään astui ulos nuori, aivan Pjotrin näköinen poika, yllään harmaa, vaskinapeilla varustettu livreaajakku, Pâvel Petrôvitsh Kirsânowin passari. Ääneti hän avasi kaleskain oviluukun ja päästi irti tarantassin nahkaset.

Nikolai Petrôwitsh astui poikansa ja Bazârowin kanssa pimeään ja melkein tyhjään saliin, jonka ovessa vilahtivat nuoren naisen kasvot. Salista he tulivat vierashuoneeseen, joka jo oli sisustettu uuden-aikaiseen kuosiin.

– No nyt sitä ollaan kotona, – lausui Nikolai Petrôwitsh, ottaen lakin päästään ja tukkaansa pöyhäyttäen. – Nyt ensi hätään illallista ja sitten levolle.

– Eipä lainkaan haittais saada suuhunsa jotain, – äänsi Bazârow, jäseniään oikoen, ja retkahti sohvaan.

– Niin illalliselle, illalliselle! Joutuun illallista! – huudahti Nikolai Petrôwitsh, polkaisten ilman mitään nähtävää syytä jalkaansa lattiaan. – Kas niin, tuossahan se on Prokôfjitshkin.

Sisään astui noin kuudenkymmenen vanha, valkotukkainen, laiha ja tummaverinen mies, yllään ruskea, vaskinappinen frakki ja kaulassa punertava liina. Hän veti suunsa hymyyn, astui Arkâdin luo ja suuteli hänen kättänsä, kumarsi sitten vieraalle ja asettui oven suuhun, kädet seljän takana.

– Katsos, Prokôfjitsh, tässä hän nyt on, – alkoi Nikolai Petrôwitsh; – tulipas kotiin vihdoinkin... No niin! Miltäs näyttää mies?

– Kunnossa kaikin puolin, – virkkoi ukko, myhähtäen taas, mutta rypisti sitten heti tuuheat kulmakarvansa. – Käskettekö kattaa pöydän? – kysyi hän merkitsevästi.

– Kyllä, kyllä, ole hyvä. Mutta ettekö suvaitse, Jevgêni Vasiljítsh, ensin astua omaan huoneeseen?

– Ei, suur kiitos, tarpeetonta. Käskekäähän vaan viedä sinne se minun repun pahaiseni ja tämä mekon riekale, – lisäsi Bazârow, riisuen yltään matkaviittansa.

– Jaha, jaha. Prokôfjitsh, otahan herran viitta. (Näytti kuin Prokôfjitsh olisi joutunut ymmälle. Hän tarttui sitten Bazârowin "mekon riekaleeseen" molemmin käsin, nosti sen korkealle päänsä yli ja astui ulos varpaisillaan.) Entäs sinä, Arkâdi, pistäytkö omaan huoneeseesi?

– Kyllä. Pitäishän sitä päästä pahimmista tomuista, – vastasi Arkâdi ja kääntyi ovea kohti, mutta samassa astui sisään muuan keskikokoinen herra, puettu tummanväriseen, englantilaiseen sut'iin, kaulassa muodinmukainen kapea liina ja jalassa kiiltoahkaiset kengät. Se oli Pâvel Petrôwitsh Kirsânow. Päältä iskien hän oli noin viidenviidettä iässä. Lyhyeksi leikattu, harmaa tukka välkkyi tummanpuhuvana kuin uushopea; äkeissä, mutta rypyttömissä, erinomaisen säännöllisissä ja puhtaissa, ikäänkuin hienolla ja keveällä taltalla veistetyissä kasvoissa näkyi vielä jälkiä silmiinpistävästä kauneudesta. Erittäinkin miellyttävät olivat kirkkaat, mustat, soikeat silmät. Koko tuo Arkâdin sedän sievä ryhti tiesi hienoa sukuperää ja oli säilyttänyt sen nuorekkaan solakkuuden ja pyrkimyksen ylöspäin, maasta pois, mikä enimmäkseen katoa kolmannelle kymmenelle käännnyttäessä.

Pâvel Petrôwitsh veti housuntaskustaan esille kauniin kätensä, jonka sormissa näkyi punertavat kynnet, ja jonka kauneutta lisäsi vielä lumivalkoinen yhdellä, ainoalla suurella opalilla kiinnitetty hihansuu. Hän ojensi sen veljenpojalleen, ja suoritettuaan ensin tuon eurooppalaisen "*shake-hands'in*", suuteli Arkâdia aito venäläiseen tapaan kolmasti, se on: kosketti hyvänhajuisilla viiksillään kolmasti hänen poskeansa, lausuen:

– Terve tultua!

³ Niinkuin maaorjuuden aikana tavallista oli. *Suom. muist*

Nikolai Petrôwitsh esitti hänet Bazârowille. Pâvel Petrôwitsh taivutti notkeata vartaloansa hiukan ja myhähti, ojentamatta kumminkaan kättään hänelle, päinvastoin pisti sen jälleen housuntaskuun.

– Luulin jo, ett'ette tänään tulekaan, – virkkoi hän miellyttävällä äänellä, ystävällisesti heilutellen ruumistaan, olkapäitään nykäytellen ja myhällissään tuoden näkyviin kauniit valkoiset hampaansa. – Vai sattuiiko tiellä jotain?

– Ei yhtään mitään, – vastasi Arkâdi, – muutoin vain viivähdettiin. Mutta siksipä olemmekin nyt nälkäisiä kuin sudet. Isä hyvä, joudutapas Prokôfjitshia; minä tulen hetikohta takaisin.

– Maltas, niin lähden tästä mukaan minäkin! – huudahti Bazârow, äkkiä kavahtaen sohvalta ylös.

Nuoret herrat läksivät kumpikin.

– Ken tuo? – kysäsi Pâvel Petrôwitsh.

– Arkâdin ystävä, hänen puheensa mukaan viisas mies.

– Jääkö hän meille vieraaksi?

– Jää.

– Tuoko pörröpää?

– No niin, niin.

Pâvel Petrôwitsh rumpautti kynsillään pöytään.

– Arkâdi *s'est degourdi*⁴ minun mielestäni, – huomautti hän. – Minun on mieluista nähdä hänen palanneen.

Illallispöydässä puheltiin varsin vähän. Bazârow se varsinkin tuskin sanaakaan virkkoi, söi sen sijaan varsin paljon. Nikolai Petrôwitsh kertoi kaikenlaisia tapauksia omasta, niinkuin hän sanoi, farmarin elämästä, piakkoin odotettavista hallituksen toimenpiteistä, komiteoista, lähetyskunnista, koneitten hankkimisen välttämättömyydestä j.n.e. Pâvel Petrôwitsh käveli verkalleen edestakaisin ruokasalin lattiata (hän ei milloinkaan syönyt illallista), joskus vain harpaten ryyppylasista punaista viiniä ja vieläkin harvemmin virkkaen jonkun muistutuksen tai, paremmin sanoen, jonkunlaisen äännähdyksen: "aha, oho, hm!" Arkâdi kertoi muutamia uutisia Pietarista, mutta yleensä tuntui hänestä tila hiukan tukalalta, niinkuin konsanaankin nuoresta miehestä, joka vast'ikään on päässyt lapsenkirjoista ja palannut semmoiseen paikkaan, jossa häntä on totuttu aina näkemään ja aina pitämään lapsena. Tarpeettomasti hän venytti puhettansa, vältti käyttämästä sanaa "isä kulta", kerran sanoi oikein "isä ukko", tosin kyllä vain hampaitten välitse; kaasi liiallisessa hajamielisyydessä lasiinsa enemmän viiniä kuin oli aikonut juodakaan, mutta joi pohjaan. Prokôfjitsh se, huuliaan pureskellen, ei hellittänyt hänestä silmiänsäkään. Heti illallisen jälkeen erottiin.

– On se hieman lystikäs mies tuo sinun enosi, – puheli Bazârow Arkâdille, istuen yönutussa hänen vuoteensa vieressä ja imien piipunnyksäänsä. – Aatteles mikä keikarimaisuus maalla! Entäs kynnet, entäs kynnet: valmiit näyttelyyn.

– Sinähän et tiedä, – vastasi Arkâdi, – että hän oli aikoinaan koko leijona. Joskus minä kerron sinulle hänen historiansa. Hänhän oli kaunis mies; pani naisten päät pyörälle.

– Vai niin! Vanhalta muistilta siis. Täällä vaan pahaksi onneksi ei ole ketä viehättää. Arkâdi Nikolâitsh, eikös se ole naurettavaa tuo tuommainen?

– Kenties, mutta hän on todellakin hyvä mies.

– Muinai-aikainen ilmiö! Mutta sinun isäsi on kelpo poika. Turhanpäiten hän sentään runoja lukee, ja tokkopa tilanhoitoakaan ymmärtänee, mutta hyvä mies.

– Kultainen mies kerrassaan.

– Huomasitko, että hän aristelee?

Arkâdi puisti päätään, ikäänkuin ei olisi itsekkin aristellut.

⁴ On päässyt arkuudestaan. *Suom. muist.*

– Merkillistä väkeä, – jatkoi Bazârow, – merkillistä väkeä nuo vanhat romantikot! Hermostonsa kiihottavat ihan ärtymykseen asti... silloin on tietysti tasapainokin tiessään. Mutta hyvää yötä nyt! Minun huoneessani on englantilaiset pesuvehkeet, mutta ovi ei mene lukkoon. No niin ... kannattaahan sitä tuollaista pitää ... noita englantilaisia pesuvehkeitä, se on progressia.⁵

Bazârow läksi pois, mutta mieluisa tunne valtasi Arkâdin. Suloista on vaipua uneen armaassa kotitalossa, tutussa vuoteessa peitteen alla, jonka valmistamisessa rakkaat kädet ovat vaivaa nähneet, kukaties vanhan hoitajattaren kädet, nuo lempeät, hyväntahtoiset, väsymättömät kädet. Jegôrowna muistui hänelle mieleen, ja hän toivotti vanhalle muorille ikuista rauhaa... Oman itsensä edestä hän ei rukoillut.

Sekä hän että Bazârow nukkuivat pian, mutta muut talon asukkaat eivät saaneet unta silmiinsä vielä kotvaan aikaan. Nikolai Petrôwitsh oli poikansa palajamisen johdosta kovassa mielenliikutuksessa. Hän laskeusi vuoteelleen, mutta kynttilää hän ei sammuttanut. Pää käden nojassa hän siinä virui, miettimistänsä mietiskellen. Pâvel Petrôwitsh valvoi kauan jälkeen puolen-yön omassa huoneessaan, istuen avarassa nojatuolissa kaminin edessä, missä kivihiiliä hiljalleen hehkui. Hän ei riisunut, vaihtoi vaan kiiltoonahkaiset kengät kiinalaisiin, punaisiin, kapittomiin tohveleihin. Kädessä hänellä oli viimeinen numero *Galignania*, mutta lukenut hän ei. Hän katsoa tuijotti kaminiin, jossa sinertävä liekki tuikahteli, milloin himmeten, milloin kirkastuen... Missä lienevät hänen ajatuksensa kierrelleet, mutta eivät ne yksin menneisyydessä viipyneet: hänen kasvojensa ilme oli tuima ja keskittynyt, jota ei kasvoissa ole silloin kuin ihminen menneitä aikoja muistelee. – Mutta pienessä perähuoneessa istui arkun kannella nuori nainen, Fênitshka, yllään sinertävä sielukka ja huivi irrallaan mustan tukan peitteenä. Vuoroin hän kuulosti, vuoroin torkahti, vuoroin katsahti avonaiseen oveen, johon näkyi pieni lapsen sänky ja kuului nukkuvan lapsen tasaista hengitystä.

⁵ Progressi = edistys, parannukset, varsinkin yhteiskunnallisissa asioissa; 50- ja 60-luvulla Venäjällä paljon käytetty sana. *Suom. muist.*

V

Huomenissa Bazârow heräsi ennen muita ja läksi ulos.

– Ohhoh! – arveli hän, vilkaisten ympärilleen. – Eipä ole kovin upeata tämä seutu.

Käytyänsä välirajat talonpoikainsa kanssa, oli Nikolai Petrôwitshin täytynyt uuden hovintilansa osalle ottaa noin neljän desjätinan verran aivan tasaista ja karua peltoa. Hän oli rakentanut kartanon, ulkorakennukset ja farmin, pannut alulle puutarhan, kaivattanut lammikon ja kaksi kaivoa. Mutta suuret puut eivät ottaneet oikein juurtuakseen, lampeen oli keräytynyt vettä varsin vähän, ja kaivoissakin oli vesi suolanmakuista. Syreni- ja akasiapensaat lehtimajan ympärillä olivat ainoat, jotka olivat menestyneet. Tässä lehtimajassa juotiin välistä teetä; sinne joskus päivällinenkin katettiin.

Bazârow oli muutamassa minutissa juossut puutarhan ristiin rastiin, käväissyt karjapihassa ja tallissa, saanut käsiinsä kaksi poika repalettia, palvelusväen lapsia, ja tehnyt heti tuttavuutta heidän kanssaan. Ja yhdessä sitä sitten lähdettiin pienelle suolle, noin virstan päähän hovista, sammakoita pyytämään.

– Mitäs sie, herra, sammakoilla? – kysyi toinen pojista.

– Tätä mie sammakoilla, – vastasi Bazârow, jolla oli erityinen taito herättää alhaissäätyisissä luottamusta puoleensa, vaikk'ei hän milloinkaan hemmotellut heitä ja kohteli heitä etenkehdaten; – minä halkaisen sammakon ja katson sitten, mitä siellä sen sisässä on ja elää, ja koska minä ja sinä olemme samallaisia sammakoita mekin, se vaan ero, että pystyssä kävellään, niin sitten tiedän, mitä siellä meidänkin sisässä on ja elää.

– Mitäs sie sillä tiijolla teet?

– Ett'en erehtyisi, jos sinä tulet kipeäksi, ja minun pitää parantaa sinut.

– Oot sie lääkäri sitten?

– Olen.

– Vasjka! Kuulehan, kun herra sanoo, jotta myökin ollaan sammakoita!

Johan nyt!

– Minä pelkään niitä sammakoita justiin, – huomautti Vasjka, noin seitsemän vuoden vanha, paljasjalkainen poika, tukka valkoinen kuin pellavatukko, yllään harmaa kasakiini, pystykauluksinen.

– Mitäs niistä pelkää? Pureeko ne vai?

– Kas niin, mars veteen nyt, senkin filosofit, – virkkoi Bazârow.

* * * * *

Sillä välin oli Nikolai Petrôwitshkin herännyt ja mennyt Arkâdin luokse, joka oli jo täydessä puvussa. Isä ja poika läksivät terrassille markiisin siimekseen. Pöydällä, kaidepuiden luona, suurten syrenivihkojen välissä kiehua kihisi jo samovaari. Sama tyttönen, joka eilen illalla oli ilmestynyt kuistille, vieraitten saapuessa, tuli nytkin esille, sanoen vienolla äänellä:

– Fedôsja Nikolâvna eivät voi oikein hyvin eivätkä voi tulla; käskivät kysymään, että itsekös työ teetä kaa'atte vai lähetetäänkö Dunjâsha?

– Itse minä kaadan, itse, – kiirehti Nikolai Petrôwitsh vastaamaan.

– Kermanko kanssa sinä teetä juot, Arkâdi, vai sitronan?

– Kerman, – vastasi Arkâdi. Hetken mietittyänsä hän sitten lisäsi kysyvästi: – isä hyvä?

Nikolai Petrôwitsh katsahti hämillään poikaansa.

– Mitä niin? – kysäsi isä. Arkâdi laski silmänsä maahan.

– Suo anteeksi, isä hyvä, jos kysymykseni tuntuu sinusta sopimattomalta, – alkoi hän, – mutta sinun eilinen avomielisyytesi pakottaa minutkin olemaan avomielinen... Ethän suutu?

– Puhu.

– Sinä annat minulle rohkeutta kysymään ... eiköhän Dunj ... eiköhän hän vain siitä syystä lienekin jäänyt teepöytään tulematta, että minä olen täällä?

Nikolai Petrôwitsh kääntyi hiukan pois päin.

– Kenties, – sai hän viimein sanotuksi, – hän otaksuu ... tuota ... häntä hävettää...

Arkâdi nosti äkkiä silmänsä isään.

– Vallan turhaa on hänen kainostella. Ensinnäkin sinä tunnet minun mielipiteeni (näitä sanoja oli Arkâdin kovin mieluista lausua) ja toiseksi – tahtoisinkos minä edes pienimmälläkään tavalla rajoittaa sinun elämästäsi ja tapojasi? Sitä paitsi minä olen vakuutettu, että sinun valintasi on osannut oikeaan, Jos sinä kerran sallit hänen asua kanssasi saman katon alla, niin on hän tietysti ansainnut sen. Ja joka tapauksessa: ei pojan sovi olla isän tuomarina, ei varsinkaan minun, varsinkaan sellaiselle isälle kuin sinä, joka et koskaan missään ole minun vapauttani rajoittanut.

Arkâdin ääni vapisi: hän tunsi olevansa jalomielinen, sen ohella kyllä ymmärtäen pitävänsä tässä jonkinlaista kehoituspuhetta isälleen. Oman äänen helyllä on kuin onkin valtava vaikutus ihmiseen, ja niinpä Arkâdikin lausui viimeiset sanat pontevasti, melkein alleviivaten.

– Kiitos, Arkâsha, – virkkoi Nikolai Petrôwitsh hiljaisella äänellä, ja sormet ne jälleen liikehtimään pitkin silmäkulmia ja otsaa. – Olet arvannut oikein. Tietysti, ellei tämä tyttö olisi ansainnut ... Ei tämä ole mitään kevytmielistä oikkua. Raskastahan minun on puhua sinun kanssasi tästä asiasta, mutta ymmärräthän, että hänen oli vaikea tulla tänne, kun sinäkin olet täällä, varsinkin näin tulosi ensi päivinä.

– Siinä tapauksessa menen minä itse hänen luokseen, – huudahti Arkâdi jalomielisten tunteitten uudestaan tuiskahtaessa esille, ja kavahti tuoliltaan. – Minä selitän hänelle, ett'ei hänen lainkaan tarvitse kainostella minua.

Nikolai Petrôwitsh nousi hänkin.

– Arkâdi, – yritti hän puhua, – älähän sentään... eihän se mitenkään ... siellä ... tähän tulee hänelle niin odottamatta...

Mutta Arkâdi ei kuunnellut hänen sanojansa. Hän riensi juoksujalassa terrassilta. Nikolai Petrôwitsh katsahti hänen jälkeensä ja vaipui hämillänsä tuolille. Sydän tykytti kiivaasti... Aavistiko hän, kuinka omituiset suhteet nyt pakostakin luontuvat isän ja pojan välille, vai ajatteliko, että eiköhän olisi ollut Arkâdin puolelta hienotunteisempaa olla tähän asiaan lainkaan kajoamatta, vai moittiko itseään heikkoudesta, – sitä on vaikea sanoa. Kaikkikin nämä seikat liikkuivat hänen mielessään, vaikka epäselvinä tunteina vain. Mutta kasvot ne yhä hehkuivat, ja sydän tykytti kiivaasti.

Kuului kiireisiä askeleita, ja Arkâdi riensi terrassille. – Nyt me olemme jo tuttuja! – huudahti hän, kasvoillaan jonkinlainen lempeä ja hyväntahtoinen juhlallisuus. – Feodôsia Nikolâjewna on tänään todellakin hiukan huonovointinen ja tulee myöhemmin. Mutta miks'et sinä puhunut mitään siitä, että minulla on veli? Olisin jo eilis-iltana hyväillyt ja suudellut häntä, niinkuin hyväilin ja suutelin nyt.

Nikolai Petrôwitsh yritti sanoa jotain, yritti kohottautua ja avata sylinsä... Arkâdi riensi hänen kaulaansa.

– Mitäs tämä on? Jokos sitä taas syleillään? – kuului takaapäin Pâvel Petrôwitshin ääni.

Isä ja poika olivat yhtä paljon mielissään kumpikin hänen tulostaan. On olemassa liikuttavia kohtauksia, joista sittenkin tahtoisi päästä niin pian kuin suinkin.

– Mitäs sitä kummastelet? – sanoi Nikolai Petrôwitsh iloisesti. – Kylläpä sain poikaa odotellakin! Enhän ole vielä eilisestä ennättänyt kyllikseni katsellakaan häntä.

– En kummastele ensinkään, vastasi Pâvel Petrôwitsh. – Tahtoisinpa vaikka itsekin sulkea hänet syliini.

Arkâdi astui sedän luo ja tunsii jälleen poskillansa hyvänhajuisten viiksien kosketuksen.

Pâvel Petrôwitsh istahti pöytään. Hänen yllään oli siro aamupuku, englantilaista kuosia, päässä pikkuinen, soma fetsi. Tämä fetsi ja huolettomasti sidottu kaulaliina ne tiesivät maaseutujen vapaata

elämää, mutta kankea paidan kaulus – ei valkoisen, vaan kirjahtavan paidan, niinkuin aamupukuun sopikin – pönkitti armottoman itsepintaisesti isäntänsä sileäksi ajettua leukaa.

– Missäs sinun uusi ystäväsi on? – kysyi hän Arkâdilta.

– Ei ole kotosalla. Hän nousee tavallisesti varhain ja lähtee jonnekin retkeilemään. Pääasia on, ett'ei hänestä välitetä: hän ei siedä kursailemista.

– Sen näkee kyllä. – Pâvel Petrôwitsh rupesi kiirehtimättä panemaan voita leivälleen. – Jääkö hän meille kauaksikin aikaa?

– Se on epätietoista. Hän poikkesi tänne matkallaan isänsä luokse.

– Missä hänen isänsä asuu?

– Tässä läänissä, noin kahdeksankymmenen virstan päässä täältä. Hän oli ennen rykmentin lääkärinä.

– No siinähan se on, siinähan se on! ... Ilmankos minä tässä muistuttelin: missä kummalla minä olen kuullut tuon sukunimen Bazârow? ... Nikolai, eikös isävainajan divisionassa ollut muuan Bazârow niminen lääkäri?

– Taisi olla.

– Oli niinkin. Vai tämä lääkäri se on hänen isänsä? Hm! – Pâvel Petrôwitshin viikset vavahtivat. – Entäs itse tämä herra Bazârow, mikä hän oikeastaan on? – kysyi hän verkalleen.

– Mitäkö Bazârow on? – Arkâdi naurahti. – Tahdotkos, setä, niin minä sanon sinulle, mikä hän oikeastaan on?

– Ole niin hyvä, minun veljeni poika, ja sano.

– Hän on nihilisti.

– Mitenkä? – huudahti Nikolai Petrôwitsh. Pâvel Petrôwitsh piti juuri koholla veistä, johon vast'ikään oli ottanut voita, ja siihen asentoon hän jäikin.

– Hän on nihilisti, – toisti Arkâdi.

– Nihilisti? – lausui Nikolai Petrôwitsh. – Se tulee latinalaisesta sanasta *nihil*, joka minun ymmärtääkseni on niin paljon kun "ei mitään". Tuo sana tietää niinmuodoin ihmistä, joka ... joka ei tunnusta mitään olevaksi?

– Sano: joka ei pidä arvossa mitään, – liitti Pâvel Petrôwitsh, ja rupesi jälleen voitelemaan leipäänsä.

– Joka katselee kaikkea kriittiseltä näkökannalta, – huomautti Arkâdi.

– Eikös se ole yhdentekevä? – kysyi Pâvel Petrôwitsh.

– Ei suinkaan. Nihilisti on sellainen ihminen, joka ei taivu minkään autoriteetin edessä, ja joka ei uskomalla omaksu mitään prinssiä, olkoon tämän prinssin ympärillä millainen kunnioituksen kehä hyvänsä.

– No niin, ja se on hyvä, vai? – kysäisi Pâvel Petrôwitsh.

– Kelle mitenkään, setä. Toinen voi siitä hyvin, toinen peräti pahoin.

– Vai niin vainen! No niin, minä huomaan, että tämä menee meistä sivu. Me, vanhan ajan ihmiset, me arvelemme, ett'ei ilman prinssiä (Pâvel Petrôwitsh lausui tämän sanan pehmeästi, franskalaisten tapaan; Arkâdi taas pani painoa ensimmäiselle tavulle: prinssi), ett'ei ilman prinssiä, uskomalla omaksuttuja, niinkuin sinä sanot, pääse askeltakaan, saa hengäistyksikään. *Vous avez changé tout cela...*⁶ No niin ... suokoon Jumala teille terveyttä, menestystä ja myötämäkeä ... mutta me vain ihastellen katselemme teitä, herrat ... mitenkäs se olikaan?

– Nihilistit, – lausui Arkâdi selvästi.

– Niin juuri. Ennen vanhaan oli hegelistejä; nyt on nihilistejä.

Saadaanpas nähdä, mitenkä te tulette toimeen tyhjyydessä, ilmattomassa avaruudessa, mutta soitahan kelloa nyt, veli Nikolai Petrôwitsh; jo on aika minun juoda kaakaoni.

⁶ Te olette kaiken tämän muuttaneet toisapäin. *Suom. muist.*

Nikolai Petrôwitsh soitti ja huusi: "Dunjâsha!" Mutta Dunjâshan sijaan ilmestyikin terrassille itse Fênitshka. Se oli nuori nainen, noin kolmenkolmatta vuoden iässä, valkoinen ja pehmoinen, hivukset ja silmät mustat, huulet, punaiset, lapsellisen pulleat, kädet pienet ja hennot. Hänen yllään oli siisti kattunaleninki, uusi sinertävä pikku huivi peitti keveästi hänen pyöreitä olkapäitään. Hän kantoi suurta kaakaokuppia. Asetettuaan sen Pâvel Petrôwitshin eteen, hän joutui hämille: punaisena aaltona hulvahti kuuma veri hänen miellyttävään kasvojensa hipiän alla. Hän loi silmänsä maahan ja pysähtyi pöydän viereen, hennosti nojaten siihen aivan sormiensa päällä. Näytti kuin hän olisi kainostellut tuloansa, mutta samassa tuntenut olevansa oikeutettukin tulemaan tänne.

Pâvel Petrôwitsh veti silmäkulmansa tuimaan ryppyyn. Nikolai Petrôwitsh kävi levottomaksi.

– Kuinka jaksat, Fênitshka? – virkkoi hän hampaittensa lomitse.

– Kiitos kysymästänne, – vastasi toinen hiljaisenpuoleisella, mutta heleällä äänellä, vilkaisten Arkâdiin, joka myhähti hänelle ystävällisesti. Sen jälkeen hän meni ääneti pois. Hänen astuntansa oli hiukan huojuvaa, mutta sekin oli hänessä somaa.

Terrassilla vallitsi tuokion aikaa äänettömyys. Pâvel Petrôwitsh härppi kaakaotansa. Äkkiä hän nosti päänsä.

– Jopas herra nihilistikin suvaitsee saapua meidän luoksemme, – virkkoi hän puoliääneen.

Ja todellakin, puutarhasta päin tuli Bazârow, harppaillen kukkalavojen yli. Hurstista tehty paltto ja housut olivat tahroissa; vanhan pyöreän hatun liereihin oli tarttunut okaisia suokasveja. Oikeassa kädessä oli hänellä pieni pussi, jonka sisässä näkyi jotain liikahtelevan. Hän lähestyi kiirein askelin terrassia ja nyökäytti päätään, virkkaen:

– Hyvää huomenta, herrat! suokaa anteeksi, että myöhästyin teepöydästä. Pitäis nämä vangit tässä saada talteen.

– Verimatojako teill'on siinä, vai? – kysyi Pâvel Petrôwitsh.

– Sammakoita täss'on.

– Syöttekö te niitä vai kasvatatteko?

– Kokeita varten vaan, – vastasi Bazârow tynesti ja astui kartanoon.

– Nyt hän rupeaa niitä leikkelemään, – huomautti Pâvel Petrôwitsh.

– Principeihin mies ei usko, mutta sammakoihin uskoo.

Arkâdi loi sääliväisen katseen setäänsä. Nikolai Petrôwitsh kohautti salakähmää olkapäitään. Pâvel Petrôwitsh huomasi itsekin päästäneensä varsin kömpelön kompan ja käänsi puheen talousasioihin ja uuteen voutiin, joka oli eilen käynyt hänelle valittamassa, että Fomâ, se päiväläinen, "puhaltelee niinkuin oikea filuuri", ja ett'ei sitä miestä pidä aisoissa enää mikään. "Semmoinen se on sakramenskattu", oli vouti muun muassa sanonut; "kaikessa on fikureerannut kelvottomasti; elää jonkun aikaa talossa ja sitten tekee kepposia ja lähtee matkoihinsa."

VI

Bazârow palasi ja käytyänsä pöytään rupesi kiireesti juomaan teetä. Veljekset katselivat häntä ääneti: Arkâdi puolestaan silmäili vuoroin isää, vuoroin setää.

– Kävittekö kaukanakin? – kysäsi Nikolai Petrôwitsh.

– Teillä on tuolla haavikon laidassa pieni suo. Sieltä minä ajoin ylös viisi kuusi tuppeloa; ne saat ampua, Arkâdi.

– Ettekö te ole metsämies?

– En.

– Fysikkaako te varsinaisesti tutkitte? – kysyi vuoroonsa Pâvel Petrôwitsh.

– Fysikkaa; yleensä luonnontieteitä.

– Germanilaisten sanotaan tehneen viime aikoina suuria edistyksiä tuolla alalla.

– Niin, saksalaiset ovat siinä asiassa meidän opettajiamme, – vastasi Bazârow välinpitämättömästi.

Pâvel Petrôwitsh oli tahallaan käyttänyt sanaa "germanilaiset" eikä "saksalaiset". Sen hän oli tehnyt avatakseen, mutta sitä ei huomannut kukaan.

– Vai pidätte te saksalaisia niin korkeassa arvossa? – lausui Pâvel Petrôwitsh erityisen kohteliaasti. Hän alkoi tuntea itsessään salaista ärtymystä. Bazârowin kaikin puolin muodoista vapaa käytös loukkasi hänen aristokraatista luontoaan. Tuo kihlakunnanlääkärin poika tuossa ei aristele ensinkään, vieläpä vastaileekin katkonaisesti ja etenkehdaten, ja äänessäkin hänellä on jotain karkeaa, melkein röyhkeätä.

– Oppineet siellä ovat toimekasta väkeä, – vastasi Bazârow.

– Niin, niin. Mutta venäläisistä ei teidän mielipiteenne suinkaan liene yhtä mairittelevaa laatua?

– Niinpä melkein.

– Tämähän on erittäin kiitettävää itsensä kieltämystä, – virkkoi Pâvel Petrôwitsh, oikaisten itsensä suoraksi ja heittäen päätään taaksepäin. – Mutta Arkâdi Nikolajewitsh tässä vast'ikään tiesi kertoa, ett'ette te tunnusta mitään autoriteeteja. Ettekö usko niihin?

– Mitäs minä niitä rupeaisin tunnustamaan? Ja mihinkä minun pitäisi uskoa? Jos minulle sanotaan jotain, mikä on oikein, niin minä suostun, siinä kaikki.

– Ja ainako ne saksalaiset sitten semmoista sanovat, mikä on oikein? – tokaisi Pâvel Petrôwitsh, ja hänen kasvoilleen nousi niin vieras, niin kaukainen ilme, että olisi luullut hänen kohonneen jonnekin loitos, pilventakaisiin korkeuksiin.

– Eivät kaikki, – vastasi Bazârow, hiukan haukotellen. Hänen ei nähtävästikään tehnyt mieli jatkaa sanakiistaa.

Pâvel Petrôwitsh vilkaisi Arkâdiin, ikäänkuin sanoen: "Kyll' on kohtelias, tuo sinun ystäväsi."

– Mitä taas minuun tulee, – alkoi hän puhua jonkinmoisella ponnistuksella, – niin minä, vaivainen syntinen, en noita saksalaisia kovinkaan suvaitse. Venäläisistä saksalaisista en nyt puhukaan; tietäähän sen, mitä lintuja ne ovat. Mutta ei ne saksalaisetkaan saksalaiset minua miellytä. Entiset, ne vielä menee miten kuten mukiin: niillähän oli Schillerit ... vai mitä ne oli ... ja Göthet... Velimies se on heille suunnattoman suosiollinen... Mutta nyt ei heillä ole muuta kuin jotain kemistejä ja materialisteja...

– Kunnan kemisti onkin kymmenen kertaa hyödyllisempi kuin mikään runoilija, – keskeytti Bazârow.

– Vai niin! – virkkoi Pâvel Petrôwitsh, nostaen hiukan silmäkulmiansa, ikäänkuin uneen uupumaisillaan. – Ette siis tunnusta taidetta?

– Kyllä, jotain tuollaista kuin "Rahan-ansaitsemisen taito" tai "Ei ole enää haemorroideja!" – huudahti Bazârow, ylenkatseellisesti naurahtaen.

– Jaa-a, jaa-a. Vai niin te vain suvaitsette laskea leikkiä? Kaiken tuon te siis hylkääte? Olkoon menneeksi. Te uskotte siis ainoastaan tieteesen?

– Johan minä tein teille tiedoksi, ett'en minä usko mihinkään. Ja mitäs sitten tiede on, tiede yleensä? On tieteitä, niinkuin on ammattejakin ja toimia, mutta tiedettä yleensä ei ole olemassakaan.

– Hyvä, varsin hyvä. Entäs mitä sitten tulee tuommoisiin, ihmis-oloissa tavaksi tulleisiin säännöksiin, olettekos te niihinkin nähden kielteisellä kannalla?

– Kuulusteluako tämä on, vai? – kysäsi Bazârow.

Pâvel Petrôwitsh kalpeni hiukan... Nikolai Petrôwitsh katsoi velvollisuudekseen puuttua puheeseen.

– Tästä asiasta me vielä joskus keskustelemme teidän kanssanne likemmältä, rakas Jevgêni Vasiljítsh. Saamme kuulla teidän mielipiteenne ja sanomme omammekin. Minä puolestani olen iloinen siitä, että te tutkitte luonnontieteitä. Olen kuullut Liebigin tehneen ihmeellisiä keksinnöltä pellonlannoituksen alalla. Te voisitte olla apuna minulle agronomillisissa töissäni: te voisitte antaa minulle jonkun hyödyllisen neuvon.

– Varsin kernaasti, Nikolai Petrôwitsh; mutta pitkä on meillä matka Liebigiin. Ensin pitää oppia aakkoset ja sitten vasta käydä käsiksi kirjaan. Mutta me emme tunne vielä iitäkään, vaikka vastaan tulisi.

"Nihilisti sinä olet kuin oletkin", arveli itsekseen Nikolai Petrôwitsh.

– Sallikaa minun kumminkin kääntyä puoleenne, jos tarvis vaatii, – lisäsi hän ääneen. – Mutta nyt, veli hyvä, lienee meidän aika mennä keskustelemaan voudin kanssa.

Pâvel Petrôwitsh nousi tuoliltaan.

– Niin, niin, – puheli hän, kehenkään katsomatta, – ylen on paha, kun on elänyt viisisenkin vuotta maaseudulla, kaukana suurista älyniekoista! Tomppeliksi sitä tulee kuin tuleekin. Mies koettaa säilyttää muistossaan, minkä ennen on saanut opituksi, mutta äläst! Kaikki tuo olikin pelkkää jonninjoutavaa; nyt saat tietää, ett'eivät järkevät ihmiset moisilla turhilla asioilla enää päätänsä vaivaakaan, saat kuulla olevasi narri ja nahjus. Mitäs tehdä! Nuoriso näkyy todellakin olevan viisaampi meitä.

Pâvel Petrôwitsh pyörähti verkalleen kantapäällään ja astui verkalleen ulos. Nikolai Petrôwitsh seurasi häntä.

– Onko hän tuollainen aina? – kysyi Bazârow tyynesti Arkâdilta, heti kuin ovi oli sulkeunut veljesten jälkeen.

– Kuule, Jevgêni! Kovinhan sinä tylästi kohtelit setää, – muistutti Arkâdi, – sinä loukkasit häntä.

– Vielä minä tässä rupeaisin hemmottelemaan noita maalais-aristokraateja! Itserakkauttahan tuo on, leijonan tapoja, pöyhkeyttä. Olisi pysynyt omalla alallaan Pietarissa, koska kerran on rakenteeltaan sellainen... Mutta jääköön mies rauhaan minulta! Minä löysin suolta jotenkin harvinaisen koppakuoriaisen, nimeltä sukeltaja, *Dytiscus marginatus*, tunnethan? Minä näytän sen sinulle.

– Minä lupasin kertoa sinulle hänen historiansa, – alkoi Arkâdi.

– Koppakuoriaisenko?

– Ole nyt, Jevgêni! Setäni historian. Saat nähdä, ett'ei hän ole sellainen kuin mielessäsi kuvailit. Hän ansaitsee pikemmin sääliä kuin ivaa.

– Mahdollista, mutta miksikäs sinä hänestä niin paljon huolehdit?

– Pitää olla oikeamielinen, Jevgêni.

– Minkä johdosta niin?

– Kuulehan nyt.

Ja Arkâdi kertoi hänelle setänsä historian. Lukija löytää sen seuraavasta luvusta.

VII

Pâvel Petrôwitsh sai kasvatuksensa ensin kotona, kuten nuorempikin veli, sittemmin paashiopistossa. Pienestä pitäin hän oli herättänyt huomiota erinomaisella kauneudellaan. Sen ohella hän oli itseensä luottava, hiukan ivallinen, jossain määrin hauskan ärtyisä: häneen täytyi mieltä. Upseeriksi päästyään hän alkoi käydä kaikkialla. Häntä kannettiin käsillä, ja itsekin hän hemmotteli itseänsä, jopa kiekailikin, virnaili; mutta sekin oli hänessä somaa. Naiset olivat hänestä ihan pyörällä päin; miehet sanoivat häntä teeskentelijäksi ja kadehtivat häntä.

Hän eli, kuten jo on mainittu, yhdessä veljensä kanssa ja rakasti veljeänsä vilpittömästi, vaikk'ei ollut lainkaan hänen kaltaisensa. Nikolai Petrôwitsh onnahteli hiukan, kasvopiiirteet olivat hänellä heikot, miellyttävät, mutta hiukan surumieliset, silmät mustat, pienet, tukka pehmeä, ohut. Mielellään hän laiskotteli, mutta mielellään lukikin ja pelkäsi seuroja. Pâvel Petrôwitsh ei ollut yhtään iltaa kotona, oli kuuluisa rohkeudestaan ja notkeudestaan (aikoi jo panna alkuun voimisteluharjoituksiakin ylhäisen nuorison keskuudessa) ja ennätti lukea kaikkiansa viisi kuusi franskalaista kirjaa. Kahdeksannellakolmatta vuodelaan hän oli jo kapteeni; loistava elämän-ura oli hänellä edessä. Mutta äkkiä muuttui kaikki.

Siihen aikaan esiintyi Pietarin ylhäisissä piireissä silloin tällöin muuan nainen, jota yhä vieläkin muistellaan, ruhtinatar P. Hänen puolisonsa oli hienosti sivistynyt ja sievä, mutta typeränpuoleinen mies. Lapsia heillä ei ollut. Ruhtinatar se välisti läksi aivan äkkiä ulkomaille ja äkkiä taas palasi Venäjälle, viettäen yleensä varsin kummallista elämää. Häntä pidettiin kevytmielisenä kokettina; hän heittäisi kaikenlaisten huvitusten huimaan pyörteeseen, tanssi uupumukseen asti, naureskeli ja laski leikkiä nuorten miesten kanssa, ottaen heitä vastaan puoli hämäräisessä vieraskamarissa, mutta öisin hän itki ja rukoili, missään lepoa löytämättä. Hamaan aamuun asti hän useinkin käveli rauhatonna huoneessaan, tuskaisesti käsiänsä väänellen, tahi istui kalpeana ja kylmänä psalttarin ääressä. Päivän valjettua hänestä jälleen kuontui ylhäisen maailman nainen, ja silloin hän ajeli jälleen seurasta toiseen, nauroi ja haastella jaaritteli, ikäänkuin pyrkien heittäymällä heittäymään kaiken sen syliin, mikä hänelle suinkin saattoi hauskuutta tuoda. Ihmeteltävä oli hänen olentonsa. Palmikko, kullan värinen ja raskaskin kuin kulta, ulottui alapuolelle polven. Kauniiksi ei häntä kumminkaan kukaan olisi sanonut: kasvoissa ei muuta kaunista ollutkaan kuin silmät, eikä edes itse silmätkään – ne olivat pienenpuoleiset ja harmaat – vaan niitten katse, nopea ja syvä, huimuuteen saakka huoleton ja alakuloisuuteen asti mieltäväinen, – arvoituksen tapainen koko tuo katse. Siinä välkähteli jotain tavattoman kirkasta silloinkin kuin kieli jokelsi aivan turhanpäiväisiä. Puku oli hänellä aina hieno ja aistikas.

Pâvel Petrôwitsh kohtasi hänet baaleissa kerran, tanssi hänen kanssaan masurkan, jonka aikana ruhtinatar ei virkkanut yhtään kunnon sanaa, ja – Pâvel Petrôwitsh rakastui häneen intohimoisesti. Tottunut hän oli voittoihin, ja pääsi tarkoituksensa perille pian tässäkin, mutta voiton helpous ei laimentanut silti hänen intoansa. Päinvastoin hän kiintyi entistä tuskaisemmin, entistä lujemmin tuohon naiseen, jossa silloinkin, kun hän antautui kokonansa, oli ikäänkuin yhä vieläkin jotain taikaperäistä, saavuttamatonta, mihin ei kukaan päässyt tunkeutumaan. Mitä lie tuossa sielussa piillytkään, – ties Herra, Näytti kuin hän olisi ollut jonkinlaisten salaperäisten, hänelle itselleenkin tuntemattomain voimain vallassa. Ne leikittelivät hänen kanssaan mielin määrin: hänen pikkuinen ymmärryksensä ei osannut pitää puoliaan niitten oikkuja vastaan. Koko hänen menettelynsä oli yhtämittaista epäsuhtaisuutta. Ainoat kirjeet, jotka olisivat olleet omiansa herättämään hänen miehessään oikeutettuja epäluuloja, hän kirjoitti sellaiselle henkilölle, jota hän tuskin tunsikaan, mutta hänen rakkautensa oli surunsekaista: hän ei naureskellut eikä lasketellut leikkiä sen miehen kanssa, jonka kulloinkin oli suosikikseen valinnut, vaan kuunteli häntä, neuvottomana tuijotellen häneen. Välisti, enimmäkseen äkkiä, tämä neuvottomuus muuttui kylmäksi kauhuksi; hänen kasvojensa ilme oli silloin kuollutta ja vierasta; hän sulkeutui niinä aikoina

huoneesensa, ja kamarineitsyt saattoi, pitäen korvaa avaimen reiän kohdalla, kuulla hänen pidätettyjä nyyhkytyksiänsä.

Hellistä kohtauksista palatessaan Kirsânow tunsi sydämessään monastikin tuota raastavaa, katkeraa harmia, joka seuraa lopullista epäonnistumista.

– Mitäpä minä vielä lisää tahtoisin? – kyseli hän itseltään, mutta sydäntä vain ahdisti yhä edelleen.

Kerran hän lahjoitti ruhtinattarelle sormuksen, jonka nastakiveen oli piirretty sfinksi.

– Mikäs tuo? – kysyi ruhtinatar. – Sfinksikö?

– Niin on, – vastasi hän; – ja tämä sfinksi olette te.

– Minäkö? – kysäsi ruhtinatar, verkalleen kohottaen häneen tuon selittämättömän katseensa. – Tuo on, tiedättekö, sangen mairittelevaa, – lisäsi hän, hiukan ivallisesti myhähtäen, mutta yhä tuijottaen häneen niin kummallisesti.

Raskaalta tuntui Pâvel Petrôwitshista silloinkin kuin ruhtinatar P. häntä rakasti, mutta kun ruhtinattaren lempi laimeni, ja se tapahtui jotenkin pian, silloin hän oli vähällä menettää järkensä. Hän kärsi tuskia, oli mustasukkainen, ei antanut ruhtinattarelle rauhaa, kulki hänen jäljissään kaikkialle. Ruhtinatar kyllästyi hänen hellittämättömiin ahdistelemisiinsa ja matkusti ulkomaille. Pâvel Petrôwitsh otti eron sotapalveluksesta, huolimatta toveriensa pyynnöistä ja päällikkönsä varottelemisista, ja läksi hänen jälkeensä.

Neljän vuoden verran hän oleskeli vieraissa maissa, milloin seuraten hänen jälkiään, milloin tahallansa kadottaen hänet näkyvistään. Hän häpesi omaa itseänsä, moitti arkamaisuuttaan, mutta ei apua mistään. Tuon naisen kuva, tuo käsittämätön, melkein tympeä, mutta lumoava kuva oli liian syvälle imeytynyt hänen sieluunsa. Badenissa hän jälleen sai uudistaneeksi entiset välit ruhtinattaren kanssa; näytti kuin ei tämä vielä milloinkaan olisi rakastanut häntä niin intohimoisesti ... mutta kuukauden kuluttua oli taas kaikki lopussa ... tuli oli leimahtanut viimeistä kertaa ja sammui ainaiseksi. Välttämätöntä eroa aavistellessaan, Pâvel Petrôvitsh olisi tahtonut pysyä edes hänen ystävänänsä, ikäänkuin ystävyys sellaisen kanssa olisi mahdollista... Ruhtinatar läksi salaa Badenista ja kartteli häntä sen koommin lakkaamatta.

Kirsânow palasi Venäjälle, koetti ruveta elämään vanhaan tapaansa, mutta ei voinut enää päästä entisille laduille. Huumauneen lailla hän samoili paikasta toiseen. Seuroissa hän kävi yhä vieläkin, entiset ylhäisen maailmanmiehen tavat hänellä oli yhä tallella, saattoipa kerskaista parista, kolmesta uudesta voitostakin, mutta ei hän mitään erinomaista odottanut itseltään eikä muiltakaan, eikä ryhtynyt mihinkään toimiin. Hän vanheni, harmaantui. Hänelle kävi nyt välttämättömäksi istua illoin klubissa, tuntea ärtymystä, olla ikävissä, kylmäkiskoisesti kinastella naimattomien miesten seurassa, – sangen paha merkki, niinkuin tietty on. Naimisiin menoa hän ei tietysti ajatellutkaan.

Täten kului kymmenen vuotta, kului kukitta, hedelmittä ja nopeaan, hirmuisen nopeaan. Ei riennä aika missään niin joutuisasti kuin Venäjällä; vankilassa kuuluu kuluvan vieläkin nopeammin.

Klubin päivällispöydässä hän sitten kerran sai tiedon ruhtinatar P: n kuolemasta. Hän oli kuollut Parisissa, ollen jo melkein hourupäiseksi tulemaisillaan. Kirsânow nousi pöydästä ja käveli klubissa kauan aikaa huoneesta huoneeseen, pysähdellen kuin kivettynyt korttipöytäin ääreen, mutta ei kumminkaan tullut kotia varhemmin kuin ennenkään. Jonkun ajan perästä hän sai omalle nimellensä osoitetun paketin; siinä oli sormus, jonka hän aikoinaan oli lahjoittanut ruhtinattarelle. Vainaja oli piirtänyt sfinksin yli ristin ja käskenyt sanoa Kirsânowille, että risti on arvoituksen selitys.

Tämä tapahtui 1848 vuoden alussa, samaan aikaan, jolloin Nikolai Petrôwitsh, leskeksi jäätyään, käväisi Pietarissa. Pâvel Petrôwitsh ei ollut nähnyt veljeänsä melkein siitä saakka kuin tämä oli asettunut maalle. Nikolai Petrôwitshin häät oli vietetty juuri niinä päivinä, jolloin Pâvel Petrôwitsh oli tutustunut ruhtinattaren kanssa. Ulkomailta palattuaan hän läksi veljensä luokse maalle, aikoen viipyä siellä pari kuukautta, nauttiakseen heidän onnestaan, mutta ei kestänyt siellä kuin viikon päivät. Veljesten olot, itsekunkin, olivat siksi kovin erilaiset. Vuonna 1848 tämä erotus ei ollut enää niin räikeä: Nikolai Petrôwitsh oli kadottanut vaimonsa, Pâvel Petrôwitsh oli kadottanut entiset muistonsa;

ruhtinattaren kuoltua hän koetti olla muistelematta häntä. Mutta Nikolai Petrôwitshissa oli tallella tietoisuus säännöllisesti vietetystä elämästä, ja poikakin se kasvoi ja varttui hänen silmissään. Pâvel sitä vastoin, yksinäinen, naimaton mies, oli astumassa tuohon himmeään, usmaisaaan aikaan, jolloin ihmisessä elähtelee toiveitten kaltaisia surkutteluja ja surkuttelujen kaltaisia toiveita, jolloin nuoruus on mennyt, mutta vanhuus vasta tuloansa tekee.

Tämä aika oli Pâvel Petrôwitshille raskaampaa kuin kenellekään muulle: kadotettuaan menneisyytensä, hän oli kadottanut kaikki.

– En minä nyt enää sinua kutsu Mârjinoon – virkkoi hänelle veli kerran. (Hän oli näet kylänsä pannut vaimonsa nimikoksi.) – Maria vainajankin aikana sinun tuli siellä ikävä olla, mutta nyt sinä kaiketi siellä ihan menehtyisit ikävästä.

– Silloin minä vielä olin tyhmä ja hyörin ja pyörin sinne tänne, – vastasi Pâvel Petrôwitsh. – Sen koommin olen talttunut, eilenhän viisastunutkaan. Nyt minä päinvastoin olen valmis asettumaan sinun luoksesi ainaiseksi, jos sallit.

Vastauksen asemesta Nikolai Petrôwitsh sulki hänet syliinsä, mutta puolitoista vuotta kului vielä tästä keskustelusta, ennenkuin Pâvel Petrôwitsh päätti panna aikeensa toimeen. Vaan sittenpä hän, kerran maalle muutettuansa, ei sieltä enää lähtenytäkään, ei edes niinäkään talvikausina, jotka Nikolai Petrôwitsh vietti poikansa kanssa Pietarissa. Hän rupesi lukemaan, enimmäkseen englanninkielistä kirjallisuutta, ja asetti elämänsä muutenkin englantilaiseen malliin. Harvoin hän seurusteli naapuriensa kanssa, ei käynyt kaupungissa muulloin kuin aatelisvaaleissa. Sielläkin hän oli enimmäkseen ääneti, silloin tällöin vain härnäten ja säikyttäen vanhan kuosin tilan-omistajia vapaamielisyyden puuskauksilla ja pysyen loitolla uudemman sukupolven edustajista.

Niin vanhan kuin nuorenkin kannan ihmiset pitivät häntä korskeana miehenä, mutta niin toiset kuin toisetkin näkivät hänessä paljon arvoa ansaitsevia puolia: hänellä oli niin miellyttävä, aristokraatinen käytöstapa; hänellä oli ollut niin paljon voittoja naismaailmassa; hän kävi varsin hienossa puvussa, asui parhaimman hotellin parhaimmassa numerossa, yleensä söi pulskia päivällisiä, oli kerran ollut Wellingtonin kanssa päivällisillä Louis Filipin luona, hänellä oli kaikkialla mukanaan täysihopeinen matka-nécessaire ja matka-amme; hänestä tuoksusi aina tavattoman hyviltä, ihmeellisen "jaloilta" hajuvesiltä; hän pelasi mainiosti whistiä ja joutui aina tappiolle. Ja vihdoin pidettiin häntä arvossa hänen mallikelpoisen rehellisyytensäkin tähden. Naisten silmissä hän oli viehättävä melankooliko, mutta naisten tuttavuudesta hän ei välittänyt.

* * * * *

– Katsopas nyt, Jevgêni, – virkkoi Arkâdi, päätettyään kertomuksensa; – nyt huomaat, kuinka väärin sinä olet setää tuominnut. En nyt puhukaan siitä, että hän on monta monituista kertaa pelastanut isäni pulasta, antaen hänelle kaikki rahansa – omaisuus, kuten tietänet, on heillä jakamatta, – mutta hän on valmis auttamaan ketä hyvänsä ja muun muassa pitää aina talonpoikain puolta, vaikka heidän kanssaan haastellessaan tosin rypisteleeekin kulmiansa ja haistelee eau-de-cologne...

– Tietty se: hermot näet... – keskeytti Bazârow.

– Kenties, mutta hyvä on hänellä sydän. Älyä ei häneltä myöskään puutu. Kuinka hyödyllisiä neuvoja olenkaan saanut häneltä... vallankin... vallankin naisiin nähden.

– Ahaa! Omassa puurossa suunsa poltti ja vieraasen velliin puhaltaa. Kyllä minä tuon tiedän.

– Sanalla sanoen, – jatkoi Arkâdi: – hän on hyvin onneton, usko minua; synti on halveksia häntä.

– Kukas se häntä sitten halveksii? – vastasi Bazârow. – Mutta sen minä kumminkin sanon, että semmoinen mies, joka on pannut koko elämänsä naisen rakkauden kortille ja sitten, nähtyään, että toiset tuon kortin häneltä kattoivat, lyyhistyy ja raukenee siihen määrin, ett'ei enää kykene mihinkään, – semmoinen ei ole mies, vaan koiras. Hän on onneton muka; sen sinä mahdat parhaiten tietää; mutta mieltä hän ei vaan ole päähänsä saanut. Minä olen vakuutettu hänen pitävän itseänsä

kunnon miehenä siitä syystä, että lukee jotain Galjaanin pahaista ja kerran kuukaudessa pelastaa pieksiäisistä talonpojan.

– Mutta otahan lukuun hänen kasvatuksensa ja se aika, jossa hän on elänyt, – huomautti Arkâdi.

– Kasvatusko? – huudahti Bazârow. – Joka ihminen on velvollinen kasvattamaan itse itseänsä, niinkuin, no vaikkapa niinkuin esimerkiksi minä... Ja mitä taas aikaan tulee, niin miksikä minun pitäisi olla ajasta riippuvainen? Riippukoon ennen aika minusta. Ei, veikkonen! Kaikki tuo on semmoista löyhää, tyhjämpäiväistä! Ja mitä ne sitten ovat nuo miehen ja naisen salaiset muka välit? Kyllä me "fysiologit" tiedämme, mitä ne ovat. Otapas ja tutki silmän anatomiaa: mistä ne, niinkuin sinä sanot, arvoituksen tapaiset katseet siihen tulee? Kaikki se on romanttisuutta, hörön-töröä, mätää, taidetta. Tule pois, mennään katsomaan koppakuoriaista.

Ja ystävykset menivät Bazârowin huoneeseen. Sinne oli jo ennättänyt asettua tuommainen medisiini-kirurgillinen haju, johon oli sekaantunut halvan tupakan löyhkää.

VIII

Pâvel Petrôwitsh ei ollut kuin vähän aikaa läsnä veljen keskustellessa voudin kanssa. Tämä vouti oli pitkä, laiha mies, ääni imelänkäheä niinkuin keuhkotautisilla, silmissä veijarimaisuus. Kaikkiin Nikolai Petrôwitshin huomautuksiin hän vastaili: "Ka herrainen aika, se on vissi se", ja koetti saada talonpojat juomarin ja varkaan kirjoihin. Äskettäin käytäntöön pantu uudenlainen maatalous se vonkui kuin pyörä voiteen puutteessa, paukahteli kuin tuoreesta puusta kotona tehty huonekalu. Nikolai Petrôwitsh ei tuosta mieleltään masentunut, mutta huokaili sentään usein ja vaipui mietteisinsä: hän tunsu, että asian onnistuminen kysyy rahoja, mutta rahat olivat häneltä melkein lopussa.

Arkâdi oli ollut oikeassa: Pâvel Petrôwitsh oli monastikin auttanut veljeänsä. Useinkin, nähdessään velimiehen puuhailevan ja ponnistelevan, päättänsä särkien, mitenkä taaskin päästä pulasta, usein Pâvel Petrôwitsh silloin astui akkunan luo ja kädet housuntaskussa jupisi hampaittensa välitse: *Mais je puis vous donner de l'argent*,⁷ ja antoi hänelle rahoja. Mutta tänään ei hänellä niitä ollut, ja senvuoksi hän katsoi parhaaksi vetäytyä pois. Taloudelliset harmit olivat hänestä sangen ikäviä. Sitä paitsi tuntui hänestä, että niin paljon kuin Nikolai Petrôwitsh puuhaileekaan ja hommaa, ei hän sittenkään ota asiata siitä päästä kiinni kuin pitäisi, vaikk'ei hän suinkaan olisi osannut nimenomaa sanoa, missä kohden velimies milloinkin erehtyy.

"Veli ei ole tarpeeksi käytännöllinen", arveli hän itsekseen; "muut puijaavat häntä."

Nikolai Petrôwitsh sitä vastoin piti veljeänsä erinomaisen käytännöllisenä miehenä ja kysyi myötäänsä häneltä neuvoa.

– Minä olen tuommoinen heikko, hempeä mies, ikäni elänyt erämaassa, – puheli hän; – mutta sinä sensijaan olet niin paljon seurustellut ihmisten kanssa, sinä tunnet heidät; sinulla on kotkan silmä.

Pâvel Petrôwitsh ei vastannut tuohon mitään, kääntyihän vaan pois, koettamatta kumminkaan saada veljeänsä luopumaan moisista luuloista.

Veljensä huoneesta tultuaan, hän läksi astumaan kartanon etu- ja takaosan välistä käytävää myöten ja tultuaan erään matalan oven eteen, pysähtyi miettiväisenä, kieritteli viiksiänsä ja kolkutti oveen.

– Kuka siellä? Käykää sisään! – kuului Fênitshkan ääni.

– Minä, – virkkoi Pâvel Petrôwitsh ja avasi oven.

Fênitshka kavahti pystyyn tuoilta, jossa hän oli istunut lapsi sylissä. Annettuaan sen lapsentytölle, joka heti kohta vei sen pois, hän pikimmältään korjasi huiviansa.

– Suokaa anteeksi, jos häiritsin, – sanoi Pâvel Petrôwitsh, katsomatta häneen. – Minä olisin vaan pyytänyt ... tänään on luullakseni asiata kaupunkiin ... pyytänyt, että käskisitte ostamaan minulle viheriäistä teetä.

– Kyllä, – vastasi Fênitshka; – kuinka paljon suvaitsette?

– Puoli naulaa riittänee yllinkyllin... Teillähän näkyy täällä olevan uutta – lisäsi hän, heittäen ympärilleen pikaisen silmäyksen, joka kosketti Fênitshkankin kasvoja. – Uutimet ikkunoissa, tarkoitan, – selitti hän, huomattuaan, ett'ei toinen häntä ymmärrä.

– Jaa, niin, uutimet kyllä. Nikolai Petrôwitsh hyvällä hyvyttään lahjoitti ne meille. Johan ne on olleet kauan aikaa akkunoissa.

– Kauanpa aikaa minäkin olen ollut käymättä teillä. Täällä näyttää olevan sangen mukavaa.

– Nikolai Petrôwitshin suosiosta, – kuiskasi Fênitshka.

– Onko teidän parempi olla täällä kuin entisessä vanhassa kylkirakennuksessa? – kysäisi Pâvel Petrôwitsh kohteliaasti, mutta vähääkään myhähtämättä.

– Parempi on, tietävästi.

⁷ Mutta saathan sinä rahaa minulta. *Suom. muist.*

- Kukas sinne pantiin teidän sijaanne?
- Siell'on pesijät nyt.
- Vai niin!

Pâvel Petrôwitsh vaikeni.

"Nyt se kai lähtee", arveli Fênitshka itsekseen, mutta eipä hän lähtenytäkään. Fênitshka seisoi hänen edessään kuin suolapatsas, hiljalleen nyppiin sormiaan.

– Miksikäs te käskitte viedä poikanne pois? – virkkoi Pâvel Petrôwitsh vihdoin. – Minä olen hyvin lapsirakas; näyttäkääs se minulle.

Fênitshka punastui; hän kävi hämille ja ihastui yhtäaikaan. Hän pelkäili Pâvel Petrôwitshia, joka tuskin koskaan oli puhellut hänen kanssaan.

– Dunjâsha! – huusi hän, – Tuokaa Mitja tänne (Fênitshka teititteli talossa kaikkia). – Tai malttakaa, pannaan hänelle koltti päälle.

Fênitshka kääntyi ovea kohti.

– Samahan se on, – huomautti Pâvel Petrôwitsh.

– Minä tulen heti, – vastasi Fênitshka, lähtien kiireesti toiseen huoneeseen.

Pâvel Petrôwitsh, jäätyään yksikseen, loi erittäin tarkkaavaisen katseen ympärilleen. Tämä pienenlätä, matala huone oli sangen siisti ja kodikas. Siinä tuntui vereksen lattiamaalin, juhannuskukan ja mesiruohon haju. Seinuksilla seisoi tuoleja lyyramaisine selkämyksineen. Ne oli jo kenraali vainaja aikoinaan ostanut Puolasta, ollessaan sotaretkellä siellä. Yhdessä nurkassa oli muslimiuutimien verhoama pieni sänky ja sen vieressä kupukantinen, rautavanteinen arkku. Nurkassa vastapäätä sitä paloi pikkuinen lamppu suuren pyhimyskuvan edessä, joka esitti Nikolaita Ihmeittentekijää; sädekehästä riippui punaisessa nauhassa pikkuruinen poslinimuna pyhimyksen rinnalla. Ikkunalaudoilla oli viimevuotisilla marjasylteillä täytettyjä lasipurkkeja, joitten läpi päivänvalo viheriänä kuului. Niitten suulle oli huolellisesti sidottu paperipäällykset, joihin Fênitshka itse oli suurilla kirjaimilla merkinnyt: "karviaismarja". Se oli Nikolai Petrôwitshin lempisyltää. Katosta riippui pitkässä nuorassa häkki, jossa lyhyhäntäinen keltasirkku myötäänsä hypiskeli tirsutellen ja pannen häkin yhtämittaa heilumaan ja vavahtelemaan, jolloin hampun siemeniä aina pudota pirahteli maahan. Väliseinällä, pienen piirongin yläpuolella riippui jotenkin huonoja, kiertävän taiteilijan ottamia valokuvia Nikolai Petrôwitshista jos millaisissakin asennoissa. Siinä riippui Fênitshkankin kuva, kerrassaan onnistumaton: tummissa puitteissa oli jotain kasvojen tapaista, silmiä vailla, suupielissä ponnistettu hymy; muuta ei siinä erottanut. Fênitshkan yläpuolella taas itse kenraali Jermôlow, huopaviitta yllään, ankaran tuimana tuijotteli kohti Kaukaasian kaukaisia kukkuloita pienen, kengänmuotoisen silkkisen neulatyynyn alta, joka oli painunut ihan kenraalin otsalle asti.

Kului viiden minutin verran. Viereisestä huoneesta kuului kahinaa ja supatusta. Pâvel Petrôwitsh otti piirongilta tahratun, hajallisen nidoksen Masâljskin *Strêltseja* ja selaili sitä hiukan... Ovi aukeni, ja sisään astui Fênitshka Mitja sylissä. Hän oli pukeutunut pojan päälle punaisen paidan, jonka kauluksessa oli kiiltonauhainen reunus, kammannut pojan pään ja pessyt silmät. Poika hengitti lujasti, kurotteli ruumistaan ja nytkäytteli käsiään, niinkuin terveitten lasten on tapa, mutta uhkea paita se nähtävästikin teki tehtävänsä: tyytyväisyyden ilme heijasti koko hänen pulleasta olennostaan. Fênitshka oli laittanut omankin tukkansa järjestykseen ja sitaissut päähänsä paremman huivin, mutta hän olisi huoletti saattanut jäädä entiseen asuunsa. Ja todellakin, oliko maailmassa mitään sen viehättävämpää kuin nuori äiti, terve lapsi sylissään?

– Kas tuota pallukkaa, – virkkoi Pâvel Petrôwitsh, kutkuttaen Mitjaa kaksoisleuasta etusormensa pitkän kynnen päällä. Poikainen kiinnitti katseensa keltasirkkuun ja rupesi nauramaan.

– Setä se on, – virkkoi Fênitshka, painaen kasvojansa lasta vasten ja hiljalleen puistellen häntä, Dunjâshan asetellessa ikkunalle savupyperöä vaskirahan päälle.

– Kuinkas vanha hän onkaan? – kysäsi Pâvel Petrôwitsh.

– Kuusi kuukautta, pian kääntyy seitsemännelle, yhdentenätoista päivänä ensi kuuta.

– Eiköhän kahdeksannelle jo, Feodôsia Nikolâjewna? – virkkoi Dunjâsha hiukan arkaillen.

– Eihän toki! Seitsemännelle. Mitäs sinä nyt! – Lapsi rupesi taas nauramaan, käänsi sitten huomionsa arkkuun ja tarttui äkkiä koko kourallaan äitiään nenään ja huuliin. – Vallaton veitikka! – puheli Fênitshka, vetämättä kasvojaan pois pojan kourasta.

– Hän on veljeni näköinen, – huomautti Pâvel Petrôwitsh.

"Kenenkâpäs se olisikaan näköinen?", ajatteli Fênitshka.

– Niin, niin, – puheli Pâvel Petrôwitsh ikäänkuin itseksensä; – ihan velimiehen näköinen.

Hän loi Fênitshkaan tarkan, melkein murheellisen katseen.

– Setä se on, – virkkoi Fênitshka, nyt jo kuiskaamalla.

– Kas, Pâvel! Täälläkö sinä oletkin? – kuului äkkiä Nikolai Petrôwitshin ääni.

Pâvel Petrôwitsh kääntyi kiireesti ympärinsä, kulmiaan rypistäen, mutta veli katsahti häneen niin iloisasti, niin kiitollisena, että toisen täytyi väkisinkin myhähtää hänelle.

– Sinullahan on koko pulska poika, – sanoi hän, kelloonsa katsahtaen. – Minä poikkesin tänne puhumaan teestä...

Ja sen sanottuaan Pâvel Petrôwitsh läksi pois, varsin levollinen ilme kasvoissa.

– Itsestäänkö hän tuli? – kysäisi Nikolai Petrôwitsh Fênitshkalta.

– Itsestään tulivat; oveen kopauttivat ja tulivat sisään.

– Entäs Arkâsha? Eikö hän ole enää käynyt sinun luonasi?

– Eivät ole. Enköhän minä muuta tuonne kylkirakennukseen, Nikolai Petrôwitsh?

– Miksi niin?

– Eiköhän se olisi parasta ensi aluksi?

– Nnno ... eipä sentään, – äännähti Nikolai Petrôwitsh, änkytellen ja otsaansa hieraisten. – Kun olisi ennen... No terve, sinä mötys, – virkkoi hän sitten, äkkiä vilkastuen, lähestyi lasta ja suuteli häntä poskeen. Senjälkeen hän, kumartui hiukan ja kosketti huulillaan Fênitshkan kättä, joka kuului valkoisena kuin maito Mitjan punaisen paidan päällä.

– Nikolai Petrôwitsh! Mitäs te nyt? – sopotti Fênitshka, laskien silmänsä maahan, mutta kohottaen ne jälleen ylös... Soma oli hänen silmänsä välke, hänen katsellessaan kulmaansa alta ja naurahdellen lempeästi ja hiukan typerästi.

* * * * *

Nikolai Petrôwitsh oli tutustunut Fênitshkaan seuraavalla tavalla.

Kerran, noin kolme vuotta sitten, hän oli matkoillaan yöpynyt majataloon eräässä kaukaisessa maaseutukaupungissa. Odottamattoman mielihyvän teki hänelle erinomainen järjestys siinä huoneessa, minkä oli saanut, ja sänkyvaatteiden puhtaus. "Saksalainenkohan täällä lieneekin emäntä?" iski hänen mieleensä. Mutta emäntänä olikin venakko, noin viidenkymmenen vanha vaimo, siistissä puvussa, kasvot somat ja puhe arvokasta. Nikolai Petrôwitsh puuttui pakinoille hänen kanssaan, teetä juodessaan, ja varsin hyvän vaikutuksen häneen emäntä tekikin.

Nikolai Petrôwitsh oli siihen aikaan vast'ikään muuttanut uuteen maakartanoonsa, jossa ei tahtonut pitää äärellään maaorjia, vaan haeskeli palkkaväkeä. Emäntä puolestaan valitteli matkustajain vähyyttä ja kallista aikaa. Nikolai Petrôwitsh tarjosi hänelle silloin emännöitsijän paikan hovissaan, ja toinen suostuikin. Hänen miehensä oli kuollut jo kauan sitten, jätettyään äidin huostaan ainoan tyttären, Fênitshkan.

Parin viikon kuluttua Arina Sâvishna (se oli uuden emännöitsijän nimi) muuttikin tyttäreineen Mârjinoon ja asettui asumaan kylkirakennukseen. Nikolai Petrôwitsh näytti osanneen oikeaan. Arina pani talon hyvään järjestykseen. Fênitshkasta, joka silloin jo oli täyttänyt seitsemäntoista vuotta, ei puhunut talossa kukaan, eikä häntä kukaan nähnytkään, hän kun eleli hiljalleen ja yksikseen. Sunnuntaisin vain Nikolai Petrôwitsh huomasi pitäjän kirkossa, jossain syrjäisessä paikassa, hänen vaikeitten kasvojensa profilin.

Näin kului toista vuotta.

Aamulla kerran Arina tuli isäntänsä huoneeseen ja, tehtyään tavanmukaisen syvän kumarruksen, kysyi, eikö hän voisi auttaa hänen tyttärtään, jolle kipinä uunista oli lentänyt silmään. Nikolai Petrôwitsh, niinkuin muutkin kotona-kykkijät, harjoitti tautien parantelemista; oli paikkain hankkinut taloonsa homeopaattillisen apteekinkin. Hän käski Arinan tuoda sairaan heti sisään. Fênitshka, kuultuaan herran kutsuvan häntä luokseen, säikähti pahanpäiväiseksi, mutta seurasi sentään äitiänsä. Vietyään hänet akkunaa eteen, Nikolai Petrôwitsh otti häntä molemmin käsin päästä, tutki tarkoin tuon punaisen, tulehtuneen silmän ja valmisti hänelle samassa omin käsin haudevettä, repäsi sitten nenäliinansa ja neuvoi, miten häntä haudota. Fênitshka kuunteli häntä loppuun asti ja aikoi lähteä tiehensä.

– Suutele toki herran kättä, tyttö riepu! – sanoi Alina hänelle.

Mutta Nikolai Petrôwitsh ei sallinut hänen suudella kättä, vaan joutui hämille itsekin ja suuteli tyttöä kumartuneeseen päähän jakauksen kohdalle.

Fênitshkan silmä parani pian, mutta se vaikutus, minkä hän oli isäntäänsä tehnyt, ei hälvennyt niinkään pian. Yhä vain Nikolai Petrôwitshin silmissä kuvastuivat nuo puhtaat, hennot, arasti kohotetut kasvat; hän tunsu kämmeniensä koskettelevan tuota pehmeätä tukkaa, näki nuo viattomat, puoleksi avonaiset huulet, joitten välitse helmimäiset hampaat kosteina väikähtelivät päivänvalossa. Hän rupesi entistä tarkkaavammin katselemaan häntä kirkossa ja koetti päästä puheisin hänen kanssaan.

Fênitshka vierasti häntä ensi alussa. Niinpä kerrankin, kun Nikolai Petrôwitsh kohtasi hänet kapealla, tuuhean ruispellon kautta kulkevalla polulla, hän puikahti piiloon korkeakorttiseen, sankkaan peltoon, jossa rukiinen juurella kasvoi tiheässä ruiskukkaa ja koiruohoa. Nikolai Petrôwitsh huomasi hänen päänsä korttien kultaisen verkon lävitse, josta hän katsella kurkisteli kuin pikku eläin.

– Hyvää iltaa, Fênitshka! – huusi hän työlle lempeällä äänellä. – En minä pure.

– Jumal' antakoon! – kuiskasi toinen, tyysijaansa jättämättä.

Vähitellen hän alkoi tottua Nikolai Petrôwitshiin, vaikka yhä vieläkin pelkäili hänen läsnäollessaan, kunnes Arina, hänen äitinsä, äkkiä kuoli koleraan. Minnekä oli tyttö nyt joutuva? Hän oli perinyt äidiltään rakkauden järjestykseen, järjestykseen ja arvokkaisuuteen, mutta olihan hän vielä niin nuori, niin yksinäinen. Nikolai Petrôwitsh itse oli niin hyväntahtoinen, siivo...

Tarpeetonta on kertomusta enää jatkaa...

– Vai tuli se veli noin vaan? – tiedusteli Nikolai Petrôwitsh. – Oveen kolkutti ja astui sisään?

– Niin.

– No se on hyvä se. Annas kun hypittelen Mitjaa. Ja Nikolai Petrôwitsh rupesi hypittelemään poikaa melkein lakeen saakka. Kovin oli pienonen itse siitä hyvillään, mutta levoton oli äiti. Joka kerta kuin poikanen lennähti ylös, joka kerta hän ojensi kätensä lapsen paljastuneita jalkoja kohti.

Mutta Pâvel Petrôwitsh palasi uhkeaan kabinettiinsa. Seinillä oli sirot, omituisen väriset tapetit, kirjavalla persialaisella matolla riippui ampuma-aseita; huonekalut olivat pätkinäpuusta, tummanvehreällä shaggilla päällystetyt; kirjakaappi oli vanhaa tammea, renaissance-stiiliä, komealla kirjoituspöydällä seisoi pieniä pronssisia statuetteja; nurkassa kamini-uuni. Hän heittäisi seljälleen sohvalle, pani kätensä niskan taa ja katseli liikahtamatta, melkein epätoivoisena kattoon. Lieneekö hän sitten tahtonut itse seiniltäkin kätkeä, mitä hänen kasvoillansa ilmenee, vai mikä lienee ollut syynä, mutta hän nousi, veti raskaat uutimet akkunain eteen ja heittäytyi sohvalle jälleen.

IX

Samana päivänä Bazârowkin tutustui Fênitshkaan. Bazârow oli Arkâdin kanssa kävelyllä puutarhassa, selitellen ystävälleen, miksikä eivät kaikki puut ole ottaneet juurtuakseen, varsinkaan pienet tammets.

– Tähne pitäisi istuttaa enemmän hopeapoppeleita ja kuusia, vaikkapa lehmiksiakin, ja panna ruokamultaa lisää. Tuo lehtimaja, katsos, se on menestynyt hyvin – lisäsi hän – sillä akaasia ja syreni ne ovat kelpo poikia ne, eivät kysy hoitoa. Mutta ... siellähän on joku! Lehtimajassa istui Fênitshka Dunjâshan ja Mitjan kanssa. Bazârow pysähtyi, mutta Arkâdi nyökäytti Fênitshkalle päätä, niinkuin vanha tuttava ainakin.

– Kuka se on? – kysyi Bazârow, heti kuin oli kuljettu lehtimajan ohi. – Soma naikkonen!

– Kumpaisestako sinä puhut?

– Tietty se, kestä; yksihän siellä oli soma.

Aina väliin hämilleen joutuen Arkâdi kertoi hänelle lyhyesti, ken Fênitshka on.

– Ahaa – virkkoi Bazârow. – Näkyypä sinun isäsi tietävän, mikä on vettä mikä mettä. Hän on reipas poika kerrassaan, tuo sinun isäsi; hän miellyttää minua, miellyttää totta maar niinkin. Mutta pitäähän sitä tutustua, – lisäsi hän, kääntyen lehtimajalle päin.

– Jevgêni! – huudahti säikähtäneenä Arkâdi hänen jälkeensä. – Ole, Herran tähden varovainen!

– Ole huoletti, – vastasi Bazârow, – me ollaan monessa liemessä keitettyä väkeä; ei sitä niinkään pelkkiä maamoukkia olla.

Fênitshkaa lähestyessään hän otti lakin päästään.

– Sallikaa minun esitellä itseni, – alkoi hän, kumartaen kohteliaasti. – Arkâdi Nikolâitshin ystävä ja vallan sävyisä mies.

Fênitshka nousi seisomaan ja katseli häntä arasti.

– Tuopas on kerrassaan sievä lapsi, – jatkoi Bazârow. – Olkaa huoletti, ei mull' ole silmät noidan silmät. Miksikäs sillä posket noin hehkuu? Hampaitako saa?

– Niin, – vastasi Fênitshka, – neljä on jo puhjennut, ja nyt on ikenet taas pöhössä.

– Näyttäkääs ... älkää peljätkö; minä olen tohtori. Bazârow otti lapsen syliinsä, ja kovin kummastelivat niin Fênitshka kuin Dunjâshakin, ett'ei poika pyristellyt vastaan eikä ensinkään vierastanut.

– Jaha, jaha... Kaikki on niinkuin olla pitää: poika saa uhkeat hampaat. Jos mitä joskus sattuu, pankaa sana minulle. Oletteko te itse terve?

– Terve olen, Jumalan kiitos.

– Jumalan kiitos; sehän onkin paras kaikista. Entäs te? – lisäsi Bazârow, kääntyen Dunjâshaan.

Dunjâsha, tyttönen tuikea tuvassa ja rasavilli tanhualla, tirskautti vaan, eikä vastannut mitään.

– No niin. Tuoss'on pulska prinssinne. Fênitshka otti pojan syliinsä.

– Että hän viihtyi teillä niin hyvin! – virkkoi hän puoliääneen.

– Minulla viihtyy lapset aina, – vastasi Bazârow; mull' on tiedossani taika semmoinen.

– Lapset tuntee kyllä, kuka heitä rakastaa, – huomautti Dunjâsha.

– Se on vissi se, – vahvisti Fênitshka. – Niinkuin Mitjakin: välisti ei menisi vieraan syliin, ei vaikka.

– Entäs minun? – kysäsi Arkâdi, joka oli seisonut kotvan aikaa taampana ja nyt lähene lehtimajaa.

Hän kurotti kätensä Mitjaa kohti, mutta poikanen kääntyi pois ja rupesi uikuttamaan. Fênitshka joutui hämille.

– Kylläpähän tulee vielä, jahka tottuu, – virkkoi Arkâdi suopeasti. Ystävykset läksivät lehtimajasta.

– Mikä hänen nimensä olikaan? – kysyi Bazârow.

- Fênitshka ... Feodôsia.
- Entäs isännimeltä? Pitäähän se tietää sekin.
- Nikolâjewna.
- *Bene*. Minua miellyttää hänessä se, ett'ei hän kainostele liiaksi. Toinen kukaties juuri moittisi häntä siitä. Joutavia! Mitäs siinä olisi kainostelemista? Hän on äiti, ja niinmuodoin hän on oikeassa.
- Hän on kyllä oikeassa, – virkkoi Arkâdi, – mutta isä...
- Isä on oikeassa kanssa, – keskeytti Bazârow.
- Ei minun mielestäni.
- Niin, niin: yksi perillinen lisää, se nähkääs harmittaa meitä hiukan.
- Ettes häpeä, luullessasi minun ajattelevan tuollaista! – huudahti Arkâdi kiivaasti. – En minä siltä kannalta katso isän olevan väärässä; isän pitäisi minun mielestäni naida hänet.
- Vai niin, vai niin! – virkkoi Bazârow tynesti. – Kas kuinka me ollaankaan jalomielisiä! Sinun mielestäsi siis avioliitolla on vielä jotain merkitystä. Sitä en olisi sinulta odottanut.
- Ystävykset astuivat muutamia askeleita ääneti.
- Minä olen nähnyt kaikki sinun isäsi laitokset, – puheli taas Bazârow. – Karja on kehoja ja hevoset työllä tapetuita. Rakennukset ne hiukan rasahtelevat nekin, työväki on laiskaa ja vetelää, mutta vouti se on joko tomppeli tai veijari, en ole vielä päässyt perille, kumpaako.
- Kovinhan sinä olet ankara tänään, Jevgêni Vasîljitsh.
- Ja kunnan talonpojat ne vielä saavat isäsi puijatuksi, usko pois. Ilmankos sananlasku sanoo: "Venäläinen musikka pistää Jumalankin poskeensa."
- Minä alan olla yhtä mieltä sedän kanssa, – virkkoi Arkâdi: – sinulla on kerrassaan huono ajatus venäläisistä.
- Jopa sitten jotain! Ei venäläisessä muuta hyvää olekaan kuin se, että hänellä on peräti huono ajatus itsestään. Kaks kertaa kaks on neljä – se se jotain on; muu kaikki on hölynpölyä.
- Luontokin? – virkkoi Arkâdi, miettiväisenä katsellen tuonne kauas yli moniväristen peltojen, joihin mailleen jo kallistuva aurinko loi kaunista, lempeätä valoa.
- Ja hölynpölyä se on luontokin, siinä merkityksessä, jossa sinä sitä käsität. Ei luonto ole mikään tempeli; paja se on ja ihminen seppänä siinä.
- Samassa kuului kartanosta viivähteleviä violoncellon säveleitä. Joku siellä soitti tunteellisesti, vaikka epävarmalla kädellä, Schubertin Träumereitä, ja hunajana hajaantui ilmassa suloinen melodia.
- Mitäs tuo on? – kysyi Bazârow kummastellen.
- Isä soittaa.
- Soittaako sinun isäsi celloa?
- Kyllä.
- Mutta kuinka vanha hän on?
- Neljäkymmentä neljä. Bazârow räjähti nauramaan.
- Mitäs sinä naurat?
- No mutta, hyvä ystävä! Mies viidennellä viidettä, *pater familias*, asuu täällä maan sydänmaassa ja – soittaa celloa!
- Bazârow nauraa hohotti edelleen, mutta Arkâdi, niin syvästi kuin kunnioittakaan mestariansa, ei tällä kertaa edes myhähtänytkään.

X

Kului pari viikkoa. Elämä Mârjinossa kulki kulkuansa: Arkâdi vietti makean leivän päiviä, Bazârow teki työtä. Talossa olivat jo kaikki ennättäneet tottua häneen, hänen leväperäiseen menettelytapansa, hänen jyrkkäpuheisuuteensa. Fênitshka varsinkin oli jo niin tutustunut häneen, että yöllä kerran käski herättää hänet: Mitja oli saanut suonenvetoja. Ja Bazârow tuli, tapansa mukaan, puoleksi leikkiä laskien, puoleksi haukotellen, istui hänen luonaan parisen tuntia ja sai lapsen entiselleen.

Pâvel Petrôwitsh sitä vastoin oli ruvennut vihaamaan häntä koko sydämensä pohjasta, pitäen häntä röyhkeänä, öykkärinä, kyynillisenä miehenä, plebeijinä. Hän aavisteli, ett'ei Bazârow pidä häntä arvossa, melkein pä halveksi häntä, – häntä, Pâvel Kirsânowia!

Nikolai Petrôwitsh pelkäili hiukan tätä nuorta "nihilistiä", epäillen, tokko hänen vaikutuksensa Arkâdiin lienee hyvinkään edullista, mutta mielellään hän kuunteli Bazârowia, mielellään oli läsnä hänen fyysillis-kemiallisissa kokeissaan. Bazârow oli tuonut mikroskopin mukanaan ja hääräili tuntimäärin sen ääressä.

Palvelijat olivat hekin kiintyneet häneen, vaikka hän usein teki heistä pilkkaakin. He tunsivat, että siinä se on sentään meikäläinen mies eikä herra. Dunjâsha se mielellään nauraa hihitteli hänen kanssaan, ja heitti häneen vihjaavia silmäyksiä, juosta puikahdellessaan hänen ohitsensa. Pjotr, mies peräti itserakas ja typerä, otsa alati rypyssä, mies, jonka ainoa ansio oli siinä, että osasi katsoa ihmisiä kohteliaasti silmiin ja sai tavaamalla kirjasta selvän ja usein harjaili tukkaansa, – hänkin rupesi myhähtelemään ja kirkastui kasvoiltaan, milloin vain Bazârow kiinnitti häneen huomiota. Palvelusväen pojat ne juoksentelivat "tohtorismiehen" perässä kuin pienet koirat. Ukko Prokôfjitsh se vain ei sietänyt häntä. Tuiman näköisenä hän pöydässä passaili tuota "sammakonnylkijää" ja "lipilaaria", ja vakuutti, että tuo partaniekka roikale on – sika kaalismaassa. Prokôfjitsh oli tavallaan yhtä hyvä aristokraati kuin Pâvel Petrôwitshkin.

Tuli vuoden herttaisain aika, kesäkuun ensimmäiset päivät. Sää t olivat ihanat. Kansaa uhkasi kyllä jälleen kolera, mutta X: n läänin asukkaat olivat jo tottuneet näkemään sitä vieraanansa. Bazârowin oli tapana nousta aamulla hyvin aikaisin ja lähteä astumaan parin kolmen virstan päähän, ei kävelemään – kävely ilman mitään tarkoitusta oli hänestä peräti vastenmielistä, – vaan keräämään kasveja ja hyönteisiä. Väliin hän otti mukaansa Arkâdinkin. Paluumatkalla he tavallisesti joutuivat väittelyyn, jossa Arkâdi useimmiten jäi alle kynsin, vaikka pitikin enemmän ääntä kuin toinen.

Kerran he olivat viipyneet tavallista kauemmin. Nikolai Petrôwitsh läksi heitä vastaan puutarhaan. Tultuansa lehtimajan kohdalle hän kuuli äkkiä nopeita askelia, ja odottelemiensa nuorten miesten puhetta. He kulkivat lehtimajan toiselta puolen eivätkä voineet nähdä häntä.

– Sin'et tunne isää tarpeeksi, – kuului Arkâdi sanovan.

Nikolai Petrôwitsh painautui piiloon.

– Sinun isäsi on kelpo poika, – virkkoi Bazârow; – mutta hän on jo virkaheitto; hänen laulunsa on laulettu loppuun.

"Virkaheitto" seiso paikallaan minutin, vieläpä toisenkin, ja läksi sitten verkalleen astua laahustamaan kotia.

– Toissapäivänä, – jatkoi Bazârow, – toissapäivänä minä tapasin hänet lukemasta Púshkinia. Selitä toki hänelle, ett'eihän semmoisesta ole mihinkään. Eihän hän enää mikään poika ole; heittäisi jo mokomankin höröntörön. Olla romantikona nykyaikoina ... että hän viitsii! Anna hänelle jotain kunnollisempaa luettavaksi.

– Mitähän hänelle antaisi? – kysyi Arkâdi.

– Vaikkapa ensi hätään Büchnerin "*Stoff und Kraft*". – Niinpä niinkin, – vastasi Arkâdi hyväksyvästi. – "*Stoff und Kraft*" on kirjoitettu kansantajuisesti...

* * * * *

– Ja niinpä, näetkös meistä, sinusta ja minusta, – puheli samana päivänä iltapuoleen Nikolai Petrôwitsh veljelleen, istuen hänen kabinetissansa, – meistä tuli kuin tulikin virkaheitot, ja laulettu se on loppuun meidän laulummekin: No niin. Oikeassa kenties Bazârow onkin. Mutta yksi asia minusta sentään tuntuu katkeralta: minä toivoin näet, että nythän minä pääsen oikein sydämellisen ystävyyden kannalle Arkâdin kanssa, mutta näyttääkin siltä, että minä olen jäänyt jälkeen ja hän mennyt eteenpäin; emme me enää voi ymmärtää toisiamme.

– Milläs tavoin hän sitten on mennyt eteenpäin? Ja missäs hän on niin paljoa etevämpi meitä? – huudahti Pâvel Petrôwitsh maltittomasti. – Sen kaiken on hänelle ajanut päähän tuo signor, tuo nihilisti. Min'en voi sietää tuota puoskaria; hän on minun mielestäni ilmeinen charlataani; minä olen varma siitä, ett'ei hän kaikkine sammakoineenkaan ole kovin pitkällä luonnontieteissä.

– Älä, veikkonen, sano niin; Bazârow on älykäs mies, ja tietoja on hänellä paljon.

– Ja niin inhottavan itserakas, – keskeytti jälleen Pâvel Petrôwitsh.

– Totta kyllä, – virkkoi Nikolai Petrôwitsh, – itserakas hän on, mutta eipä sitä vailla näy saattavan olla. Yksi asia kumminkin on, jota en saa päähäni. Minähän luullakseni teen kaikki, jott'en jäisi ajastani jälkeen: olen järjestänyt alustalaisteni olot, olen pannut kuntoon farmin, niin että minua jo yli koko läänin sanotaan *punaiseksi*; minä luen, hankin tietoja, koetan ylipäänsä päästä tasakannalle nykyaikaisten vaatimusten kanssa, – mutta nyt minulle sanotaan, että minun lauluni on laulettu loppuun. Alanpa, veli hyvä, itsekin jo olla sitä mieltä, että eiköhän jo lienekin tuo laulu loppuun laulettu.

– Kuinka niin?

– Niinpä niin. Tänään esimerkiksi olin lukemassa Púshkinia. "Mustalaiset" muistaakseni sattui siinä eteeni... Äkkiä astuu Arkâdi luokseni ja sanaakaan sanomatta, tuommainen lempeä sääli kasvoillaan, ottaa minulta kirjan pois, niinkuin pieneltä lapselta, ja panee eteeni toisen kirjan, saksalaisen... Niin, ja sitten hän myhähti ja läksi pois, ja vei Púshkinin mennessään.

– Kas niin! Minkä kirjan hän sinulle antoi?

– Tämän näin.

Ja Nikolai Petrôwitsh veti takkinsa takataskusta Büchnerin kuuluisan kirjasen, yhdeksättä painosta.

Pâvel Petrôwitsh käänteli sitä tuokion aikaa käsissään.

– Hm! – murahti hän. – Arkâdi Nikolajewitsh pitää huolta sinun kasvatuksestasi. No oletkos koettanut lukea?

– Olen.

– Ja?

– Joko minä olen tuhma, tai kaikki tuo on pötyä.

Kaiketi se on niin, että minä olen tuhma.

– Ethän vielä ole unohtanut saksaasi? – kysyi Pâvel Petrôwitsh.

– Kyllä minä saksaa ymmärrän.

Pâvel Petrôwitsh pyöräytti jälleen kirjaa käsissään, katsoen kulmainsa alta veljeensä. Hetken aikaa he olivat ääneti kumpikin.

– Niin vainenkin! – virkkoi Nikolai Petrôwitsh, nähtävästikin kääntääkseen keskustelua toisaanne. – Minä sain kirjeen Koljâzinilta.

– Matvei Iljítshiltäkö?

– Häneltä juuri. Hän on saapunut kaupunkiin, pitämään läänissä tarkastusta. Hänestä on tullut koko pöpö. Hän tahtoisu nyt tavata meitä, niinkuin sukulaisten sopii – niin hän kirjoittaa – ja kutsuu sinua ja minua ja Arkâdia kaupunkiin.

– Lähdetkö? – kysäsi Pâvel Petrôwitsh.

– En. Entäs sinä?

– En minäkään. Mitä minä sinne läksisin viidenkymmenen virstan päähän tuulta pieksämään? *Mathieun* tekisi nyt mieli esiintyä meille kaikessa kunniassaan. Hitto hänestä! Suitsuttaa ne hänelle läänin pyhää savua ilman meitäkin. Ja sepä sitten jo jotain: salaneuvos! Jos minä olisin pysynyt sotapalveluksessa ja yhä tuota joutavaa juttua jauhanut, niin jo minä olisin kenraaliadjutantti. Ja sitä paitsi – mehän olemme virkaheittoja, me.

– Niin ollaan, veikkonen, – vastasi Nikolai Petrôwitsh huoaten. – Parasta on kun teetetään arkut valmiiksi ja pannaan kädet ristiin rinnan päälle.

– En minä aio kovinkaan pian antautua, – murahti veli. – Kyllä minä vielä rytäkkään joudun tuon lääkärin veikkosen kanssa, niin minusta tuntuu.

Ja rytäkkä syntyikin vielä samana iltana teepöydässä. Pâvel Petrôwitsh astui vierashuoneeseen jo valmiina taisteluun, ärtyneenä, päättävästi. Hän odotteli vain jotain tekosyytä, millä hyökätä vihollisen kimppuun, mutta sitä ei ilmaantunut pitkään aikaan. Bazârow oli ylipäänsä harvapuheinen aina, milloin "ukot Kirsânowitz" olivat läsnä (niin hän nimitti veljeksiä). Tänä iltana varsinkin hän oli pahalla tuulella, ja istui ääneti, tyhjentäen teekupin toisensa perästä. Pâvel Petrôwitsh se ihan kiehahteli mallittomuudesta. Vihdoinkin hänen toiveensa toteutuivat. Puhe kääntyi eräisen läheiseen tilan-omistajaan.

– Roska, aristokraatin mokoma, – huomautti Bazârow, joka oli kohdannut häntä Pietarissa.

– Sallikaa kysyäni, – aloitti Pâvel Petrôwitsh vapisevin huulin, – merkitseekö teidän käsityksenne mukaan "roska" ja "aristokraati" samaa?

– Minä sanoin: "aristokraatin mokoma", – virkkoi Bazârow, laiskasti härpäten teetä.

– Aivan niin, mutta minun luullakseni te olette samaa mieltä aristokraateista kuin aristokraatin mokomistakin. Pidän velvollisuutenani ilmoittaa teille, että minulla on toisenlainen ajatus asiasta. Minä – sen uskallan sanoa – olen tunnettu liberaalisena, progressia suosivana miehenä, mutta juuri siitä syystä minä pidän aristokraateja, oikeita aristokraateja kunniassa. Muistakaa, arvoisa herra (nämä sanat kuultuaan Bazârow nosti silmänsä Pâvel Petrôwitshiin), niin, arvoisa herra, – toisti hän kiihkeästi – muistakaa Englannin aristokraateja. He eivät luovuta rahtuistakaan oikeuksistansa, ja siksi he pitävät muittenkin oikeuksia arvossa; he vaativat muilta velvollisuuksien täyttämistä heitä kohtaan, ja siksi he itsekkin täyttävät *omat* velvollisuutensa. Aristokratia on antanut Englannille vapauden ja on sen kannattajana yhä edelleen.

– Jo tuota laulua on kuultu senkin seitsemän kertaa, – vastasi Bazârow, – mutta mitäs tämä kaikki nyt tässä todistaa?

– *Teä* todistaa, arvoisa herra, – Pâvel Petrôwitsh, suutuksissa ollessaan, käytti tahallansa muotoja "teä" ja "teällä", varsin hyvin tietäen, että ne ovat vastoin kielioppia. Tuollaisessa oikussa ilmeni jätteitä aleksanderilaisista traditioneista. Silloiset maan mahtavat, venettä puhuessaan, mikä muutoin sängen harvoin tapahtui, käyttivät senlaisia sanoja kuin "*teä*", jopa "*tiä'kin*": me muka ollaan niitä aito venäläisiä ja samalla ylimyksiäkin, joitten on lupa olla välittämättä tuommoisista koulusäännöistä, – *teä* todistaa, että, ellei ole olemassa oman arvon tuntoa, kunnioituksen tuntoa omaa itseänsä kohtaan, ja aristokraateissa nämä tunteet ovat kehittyneinä, niin koko yhteiskunnallinen ... *bien public* ... yhteiskunnallinen laitos on kovaa pohjaa vailla. Personallisuus, arvoisa herra, se on pääasia; ihmisessä pitää olla personallisuus, luja kuin kallio, sillä siihen perustuu kaikki tyyni. Tiedän, esimerkiksi, vallan hyvin, että te suvaitsette pitää minun tapojani, minun toalettiani ja, olkoon menneeksi, minun siisteyttänikin naurettavina puolina, mutta kaikki tämä aiheutuu oman itseni arvossa pitämisestä, velvollisuuden tunnosta, niin juuri, niin juuri, velvollisuuden tunnosta. Minä elän maansydämessä, metsänkorvessa, mutta minä en menettele ala-arvoisesti, minä kunnioitan itsessäni ihmistä.

– Mutta sallikaa, Pâvel Petrôwitsh, – puuttui Bazârow puheeseen; – itseänne te pidätte arvossa, mutta istutte sittenkin ristissä käsin; mitäs hyötyä siitä heruu tuolle '*bien public*'_ille? Vaikk'ette itseänne arvossa pitäisikään, saman verran te saisitte aikaan sittenkin.

Pâvel Petrôwitsh kalpeni.

– Se on kokonaan toinen kysymys. Min'en ole ensinkään velvollinen selittämään teille, miksikä minä ristissä käsin istun. Tahdon vaan sanoa, että aristokratismi on principi, mutta principejä vailla saattavat nykyaikana elää ainoastaan epäsiiveelliset tai tyhjänpäiväiset ihmiset. Tuotahan minä sanoin Arkädille jo toisena päivänä hänen tulonsa jälkeen, ja uudistan sen nyt teille. Eikö niin, Nikolai?

Nikolai Petrôwitsh nyökäytti päätään.

– Aristokratismi, liberalismi, progressi, prinsipit, – puheli Bazârow, – mikä ylenpalttisuus vieraita ja... hyödyttömiä sanoja!

Venäläinen ei niillä tee yhtään mitään, vaikka ilmaiseksi sais.

– Milläs hän sitten teidän mielestänne tekisi? Jos olisi uskoa teitä, niin johan meillä oltaisiin aivan ulkopuolella ihmiskuntaa, kaikkien sen lakien ulkopuolella. Hyväinen aika! Historian logikahan vaatii...

– Mitä me sillä logikalla? Tullaan sitä toimeen ilman.

– Kuinka niin?

– Niinpä niin. Ettehän te, toivoakseni, kaipaa logikaa, osataksenne pistää leipäpalasen suuhunne, kun nälkä on. Mitä me teemme noilla pilviä hosuvilla käsitteillä?

Pâvel Petrôwitsh huitaisi käsillään.

– Nyt minun täytyy sanoa, ett'en lainkaan ymmärrä teitä. Te loukkaatte Venäjän kansaa. En käsitä, kuinka saattaa olla tunnustamatta principejä, sääntöjä. Minkäs nojalla te sitten toimitte?

– Setä hyvä, johan minä olen teille sanonut, etemme me tunnusta mitään autoriteeteja, – sekaantui Arkâdi puheeseen.

– Me toimimme sen nojalla, minkä milloinkin hyödylliseksi tunnustamme, – virkkoi Bazârow. – Hyödyllisintä kaikista on tähän aikaan kieltäminen, ja me kiellämme.

– Kaikenko?

– Kaiken.

– Mitenkä? Ette kiellä ainoastaan taidetta, runoutta ... vaan ... hirvittää mainitakaan...

– Kaikki, – toisti Bazârow verrattoman tyynenä. Pâvel Petrôwitsh iski häneen silmänsä. Tätä hän ei ollut odottanut. Arkâdi punastui pelkästä mielihyvästä.

– Mutta malttakaas nyt, – kävi Nikolai Petrôwitsh väliin. – Te kiellätte kaikki eli, oikeammin sanoen te hajoitatte kaikki... Mutta pitäähän sitä rakentaakin.

– Se ei kuulu meihin... Ensimmäinen on ala raivattava.

– Kansan nykyinen tila vaatii sitä, – lisäsi Arkâdi arvokkaasti. – Meidän pitää täyttää nämä vaatimukset; meillä ei ole oikeutta käydä tyydyttämään personallista egoismiamme.

Viimeksi-mainittu lause ei nähtävästikään ollut Bazârowille mieliin; se haikahti filosofialle, se on: romanttisuudelle, sillä Bazârow sanoi filosofiaakin romanttisuudeksi, mutta hän ei katsonut tarpeelliseksi käydä kumoamaan nuoren opetuslapsensa väitettä.

– Ei, ei! – huudahti Pâvel Petrôwitsh äkillisessä kiihkon puuskassa. – En ota uskoakseni, että te, hyvät herrat, todellakin tunnette Venäjän kansaa, että te olette kansan tarpeitten ja pyrintöjen edustajia! Ei vainkaan ole Venäjän kansa sellainen, joksi te sitä kuvailette. Se pitää traditioneja pyhinä, se on patriarkallista kansaa, se ei voi elää ilman uskontoa...

– En rupea kiistämään tätä vastaan, – keskeytti Bazârow, – olenpa valmis myöntämään olevanne tässä asiassa oikeassa.

– Ja jos olen oikeassa...

– Niin ei se sittenkään todista mitään.

– Ei yhtään mitään, – toisti Arkâdi varmana, niinkuin taitava shakinpelaaja, joka jo ennakolta tiesi vastustajansa tekevän tuon hyvinkin muka näppärän vedon, eikä tuosta nyt sen enempiä hämmästy.

– Vai ei todista mitään? – jupisi Pâvel Petrôwitsh ällistyneenä. – Tehän niinmuodoin asetutte omaa kansaanne vastaan?

– Ja vaikkapa niinkin? – huudahti Bazârow. – Ukkosen käydessä kansa luulee Elias profetan ajaa jyryttelevän taivaan kantta myöten. No niin! Pitääkö minun olla yhtä mieltä kansan kanssa? Ja sitä paitsi kansahan on venäläinen, mutta enkös ole venäläinen minäkin?

– Ette, te ette ole venäläinen, kaikesta siitä päättäen, mitä vast'ikään sanoitte! Minä en saata tunnustaa teitä venäläiseksi.

– Minun vaarini penkoi peltoa, – lausui Bazârow uhmaavan ylpeänä. – Kysäiskääpä omilta talonpojiltanne, keltä hyvänsä, kumpako hän pikemmin pitää maanmiehenään, teitkö vai minua? Ettehän te talonpojan kanssa osaa edes puhuaakaan.

– Mutta te puhutte hänen kanssaan ja halveksitte häntä samalla.

– Minkäs minä sille, jos hän halveksimista ansaitsee? Te moititte minun katsantokantaani, mutta kuka on sanonut, että se on minussa satunnaista vain, ett'ei se ole lähtenyt samasta kansallisesta hengestä, jonka puolesta tekin olette haarniskan päällemme pukeut?

– Kyllä kai! Jo vain tässä ollaan nihilistejä vailla!

– Vaillako vai ei, se ei ole meidän ratkaistavissamme. Pidättehän tekin itseänne jossain määrin hyödyllisenä.

– Ei mitään mieskohtaisuuksia, hyvät herrat, ei mitään mieskohtaisuuksia! – huudahti Nikolai Petrôwitsh, nousten ylös.

Pâvel Petrôwitsh laski myhähtäen kätensä veljensä olalle ja pakotti hänet istumaan jälleen.

– Ole huoleti, – puhui hän. – En minä mene säädyllisyyden rajoja ulommas, juuri siitä syystä en, että minussa asuu tuo itse-kunnioituksen tunto, jota tämä herra ... herra tohtori niin katkerasti ivaa. Sallikaa kysyäni – jatkoi hän, kääntyen jälleen Bazârowiin, – luuletteko te, että teidän oppinne on jotain uutta? Eikö mitä! Materialismia, jota te saarnaatte, on jo monesti tuotu markkinoille, mutta yhä se vaan on osoittanut olevansa pätemätöntä tavaraa...

– Ulkomaalainen sana taaskin, – keskeytti Bazârow. Hän alkoi jo kiukustua, ja hänen kasvonsa saivat omituisen leiman: vaskenkarvaisen ja töykeän. – Ensinnäkin me emme saarnaa yhtään mitään; se ei ole meidän menettelymme mukaista...

– Mitäs te teette?

– Tällaista nähkääs: Ennen vanhaan, ja vielä tuonnottainkin, me sanoimme, että virkamiehet meillä ottavat lahjoja, ett'ei meillä ole maanteitä eikä kauppaa eikä säännöllistä oikeudenkäyntiä...

– Niin, niin, te olette niitä "paljastajia", niinhän sitä luullakseni sanotaan. Ja paljonhan teidän paljastuksissanne onkin sellaista, minkä minäkin myönnän oikeaksi, mutta...

– Mutta sitten me hoksasimme, ett'ei maksa vaivaa myötäänsä ja myötäänsä soittaa suuta epäkohdista meillä: se vie vain tympäisevään doktrinaarisuuteen. Me huomasimme, ett'eivät älyniekatkaan meillä, ne niin sanotut johtavat miehet ja paljastajat, kelpaa mihinkään, että meidän työmme ja toimemme on tuulen pieksämistä, että me puhelemme jostain sellaisesta kuin taiteesta ja tajuttomasta luomakyvystä ja parlamentarismista ja advokatyyristä ja hitto ties mistä kaikesta, silloin kuin kysymyksessä on jokapäiväinen leipä, silloin kuin mitä törkein taikausko uhkaa salvata meiltä hengen, silloin kuin osakeyhtiöt meillä menevät kumoon yksistään siitä syystä, että puuttuu rehellisiä ihmisiä, silloin kuin itse vapaudestakaan, jota hallitus hommailee, meillä tuskin on hyötyä hituistakaan, sillä meidän musikka on valmis varastamaan oman itsensä putipuhtaaksi, päästäkseen vaan kapakkaan, juomaan sikunata nahkansa täyteen.

– Niin, – keskeytti Pâvel Petrôwitsh, – niin: te olette vakuutetut kaikesta, tuosta, ja olette päättäneet olla ryhtymättä mihinkään tositoimeen.

– Ja olemme päättäneet olla ryhtymättä mihinkään tositoimeen, – toisti Bazârow tuikeasti.

Häntä rupesi äkkiä harmittamaan, että oli antanut niin laveihin keskusteluihin tämän aristokraatin kanssa.

– Ja sättiä vain?

– Ja sättiä vain.

– Ja se sitten on sitä nihilismia?

– Ja se sitten on sitä nihilismia, – toisti Bazârow jälleen, tällä kertaa erittäin julkeasti.

Pâvel Petrôwitsh siristi hiukan silmiänsä.

– Vai niin se on vainen? – virkkoi hän omituisen tyynesti. – Nihilismi se siis päästää kaikesta pahasta, ja te, te olette meidän pelastajiamme ja sankareitamme uljaita. Mutta miksikäs te sitten herjaatte niitä muita, vaikkapa noita paljastajia? Etteköhän te lörpöttele aivan niin kuin ne muutkin?

– Mihin lienemmekään syntiin vikapäät, siihen emme ainakaan, – murahti Bazârow hampaittensa välitse.

– No mutta teettekö te sitten mitään? Onko teillä aikomus ryhtyä mihinkään toimiin?

Bazârow ei vastannut mitään. Pâvel Petrôwitsh oli kuohahtaa, mutta sai itsensä hillityksi.

– Hm. Olla toimessa, särkeä... – jatkoi hän, – Mutta mitenkäs sitä saattaa särkeä, ellei edes tiedä, mistä syystä särkee?

– Me särjemme siitä syystä, että me olemme voima, – huomautti Arkâdi.

Pâvel Petrôwitsh katsahti veljen poikaansa ja naurahti.

– Ni-in, voima juuri, – virkkoi Arkâdi, oikaisten itsensä suoraksi, – ja sen ei tarvitse tehdä tiliä tehtävistään.

– Poloinen sinä! – parkaisi Pâvel Petrôwitsh. Hänen oli mahdoton enää pysyä tyynenä.

– Jospa ottaisit punnitaksesi, *mitä*, sinä Venäjän maassa moisilla mielettömillä mietteillä kannattelet! Ei, tämä on todellakin sellaista, että itse enkeliltäkin maltti menisi. Voima! Villissä kalmukissa, mongolilaisessa – hänessäkin on voimaa, mutta mitä me teemme moisella voimalla? – Kallis on kuin onkin meille sivistys, niin juuri, arvoisa herra, kalliita ovat meille sen hedelmät. Älkääkä sanoko minulle, että nämä hedelmät ovat mitättömiä: vihoviimeinen töhertäjä, *un barbouilleur*

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.